

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV**

Evidenčné číslo: 105002/B/2021/36122163606288132

VZÁJOMNÉ VZŤAHY EÚ A RUSKA PO ROKU 2014

Bakalárska práca

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV**

VZÁJOMNÉ VZŤAHY EÚ A RUSKA PO ROKU 2014

Bakalárska práca

Študijný program: Medzinárodné ekonomické vzťahy

Študijný odbor: Ekonómia a manažment

Školiace pracovisko: Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie

Vedúci záverečnej práce: Ing. Monika Kochajdová

Čestné vyhlásenie

Vyhlasujem, že som bakalársku prácu vypracovala samostatne, a že som uviedla všetku použitú literatúru na príslušnom mieste.

Dátum: 2.5.2021

.....

Pod'akovanie

Rada by som sa poďakovala mojej vedúcej bakalárskej práce Ing. Monike Kochajdovej za jej trpezlivosť, pripomienky a odporúčania, ktoré mi poskytla pri koncipovaní bakalárskej práce.

ABSTRAKT

DZURJUVOVÁ, Viktória: *Vzájomné vzťahy EÚ a Ruska po roku 2014*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov; Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie. – Vedúca záverečnej práce: Ing. Monika Kochajdová. – Bratislava: FMV EU, 2021, 51s.

Predložená bakalárska práca sa zameriava na to, ako udalosti v roku 2014 ovplyvnili ďalšie vzájomné vzťahy Európskej únie s Ruskom v rôznych oblastiach spolupráce. Táto práca objasňuje a bližšie analyzuje vzťahy medzi spomínanými dvoma strategickými partnermi pred rokom 2014 a po tomto roku. Cieľom je analyzovať obojstranné vzťahy, a poukázať na ich zhoršenie v dôsledku zavedenia sankcií, ktoré boli uvalené Európskou úniou na Rusko, v reakcii na anexiu Krymského polostrova v roku 2014, a následným zavedením odvetných opatrení zo strany Ruska. Práca je rozčlenená do troch kapitol a obsahuje šesť grafov. V prvej kapitole je obsiahnutý právny základ vzťahu, názory oboch strán na pripojenie Krymského polostrova k Rusku a jednotlivé druhy uvalených sankcií. Nasledujúca kapitola definuje cieľ práce a použitú metodiku. Tretia kapitola obsahuje komparáciu vzťahov medzi EÚ a Ruskom v troch oblastiach spolupráce - politickej, obchodnej a energetickej.

Kľúčové slová:

Európska únia, Ruská federácia, anexia Krymu, sankcie

ABSTRACT

DZURJUVOVÁ, Viktória: *EU–Russia relations after 2014*. – University of Economics in Bratislava. Faculty of International Relations; Department of International Economic Relations and Economic Diplomacy. – Thesis supervisor: Ing. Monika Kochajdová. – Bratislava: FMV EU, 2021, 51p.

The presented bachelor thesis focuses on how the events in 2014 affected further mutual relations of the European Union with Russia in various areas of cooperation. This thesis clarifies and analyses in more detail the relationship between the two strategic partners before 2014 and after this year. The aim is to analyse bilateral relations and point to their deterioration as a result of the introduction of sanctions imposed by the European Union on Russia in response to the annexation of the Crimean Peninsula in 2014, and the subsequent introduction of retaliatory measures by Russia. The thesis is divided into three chapters and contains six graphs. The first chapter contains the legal basis of the relationship, the views of both parties on the annexation of the Crimean Peninsula to Russia and the various types of sanctions imposed. The following chapter defines the aim of the work and the methodology used. The third chapter compares EU-Russia relations in three areas of cooperation - politics, trade and energy.

Keywords:

European union, Russian Federation, annexation of Crimea, sanctions

Obsah

Zoznam grafov	8
Zoznam použitých skratiek.....	9
Úvod	10
1 Európska únia a Ruská federácia v kontexte konfliktu na Ukrajine.....	12
1.1 Vývoj vzájomných vzťahov pred konfliktom v roku 2014	12
1.2 Vplyv ukrajinského konfliktu na vzťahy a spoluprácu medzi EÚ a RF.....	14
1.3 Prijatie sankčnej politiky do vzťahov medzi EÚ a RF	16
2 Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania	19
3 Analýza vzťahov a spolupráce medzi Európskou úniou a Ruskom.....	21
3.1 Politická spolupráca Ruskej federácie a Európskej únie	21
3.1.1 Zahraničná politika EÚ voči RF	22
3.1.2 Zahraničná politika Ruska voči EÚ	27
3.2 Ekonomické vzťahy a vzájomný obchod.....	30
3.2.1 Ekonomické dopady sankcií EÚ na Rusko.....	32
3.2.2 Ekonomické dopady ruských sankcií na EÚ	34
3.3 Energetická spolupráca	36
Záver	42
Zoznam použitej literatúry	44

Zoznam grafov

Graf 1 Najväčší európski importéri a exportéri Ruska v roku 2008 (v mld USD)	28
Graf 2 Obchod EÚ s Ruskom 2012-2018 (v mld EUR)	32
Graf 3 Kurz RUB voči EUR 2013-2017	33
Graf 4 Hodnoty poľnohospodársko-potravinárskeho vývozu do Ruska, vybrané členské štáty (v miliónoch EUR)	36
Graf 5 Import čierneho uhlia a ropy EÚ z Ruska 2011-2017 (v tonách).....	40
Graf 6 Import zemného plynu EÚ z Ruska 2011-2017 (v TJ).....	41

Zoznam použitých skratiek

CSR – Spoločná stratégia pre Rusko

EK – Európska komisia

ESVČ – Európska služba pre vonkajšiu činnosť

EUR – Euro

EÚ – Európska únia

FAC – Rada pre zahraničné veci

G7 – skupina siedmich najvyspelejších krajín sveta

G8 – skupina ôsmich najvyspelejších krajín sveta (do roku 2014)

HDP – Hrubý domáci produkt

IEA – Medzinárodná energetická agentúra

MTS – Strednodobá stratégia pre rozvoj vzťahov medzi Ruskou federáciou a EÚ

NATO – Organizácia Severoatlantickej zmluvy

OBSE – Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe

OECD – The Observatory of Economic Complexity

OECD – Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj

OSN – Organizácia spojených národov

PCA – Dohoda o partnerstve a spolupráci

PZI – Priame zahraničné investície

PZRE – Parlamentné zhromaždenie Rady Európy

RF – Ruská federácia

RUB – Ruský rubel

SBOP – Spoločná bezpečnostná a obranná politika

SZBP – Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika

TJ – Terajoule

USA – Spojené štáty americké

USD – Americký dolár

Úvod

Európska únia a Rusko sú významnými aktérmi na svetovej scéne a zohrávajú dôležitú úlohu vo svetovej politike, obchode, energetike, ale taktiež aj v oblasti klímy, kultúry, vzdelávania, vedy a techniky. Vývoj ich vzájomných vzťahov je stále aktuálnou témou a ovplyvňuje nielen samotné Rusko a členské štáty EÚ, ale aj iných medzinárodných aktérov. Medzi najdôležitejšie oblasti vzťahu Európskej únie a Ruska patrí predovšetkým politický dialóg, partnerstvo v oblasti obchodu a energetická spolupráca. Rusko a EÚ sú vzájomne dôležitými partnermi, ktorí úspešne spolupracujú v dlhodobom časovom horizonte. Ich vzťahy sú však v súčasnosti zložitejšie a boli ovplyvnené niekoľkými negatívnymi udalosťami.

Táto bakalárska práca analyzuje problematiku vzájomných vzťahov EÚ a Ruska po roku 2014, ktorý sa stal významným míľnikom v rôznych oblastiach spolupráce. Zlomovou udalosťou bola kríza na Ukrajine v roku 2014 a následná nezákonná anexia Krymu, ktorá bola výsledkom zasahovania Ruska do suverenity a územnej celistvosti Ukrajiny. V reakcii na tieto udalosti sa EÚ rozhodla uvaliť na Rusko rôzne druhy sankcií, čo však neostalo bez následkov. Odvetou zo strany Ruska bolo zavedenie protiopatrení, ktoré viedli k tomu, že sa vzájomné vzťahy Ruska a EÚ začali uberať inou cestou.

K výberu tejto témy nás priviedla aktuálnosť a neustála dynamickosť vzťahov medzi týmito dvoma významnými svetovými mocnosťami. Keďže aj Slovensko je súčasťou EÚ, táto téma sa nás priamo dotýka, a preto považujeme za dôležité skúmať vzťahy medzi Európskou úniou a Ruskom.

Cieľom bakalárskej práce je rozobrať vzťahy medzi EÚ a Ruskom, a zistiť, či boli tieto vzťahy po zavedení sankcií zo strany EÚ a protisankcií zo strany Ruska po roku 2014 zhoršené. Preto je rovnako dôležité analyzovať spoluprácu aj pred týmito udalosťami, ako kontrast, pre lepšie pochopenie vzťahov po roku 2014. Práca sa skladá z niekoľkých tematických častí. Úvodom sa venujeme najdôležitejším dokumentom, ktoré formovali vzájomné vzťahy pred daným konfliktom. Kapitola sa tiež zaoberá vplyvom samotného konfliktu na vzťah EÚ s Ruskom a rôznymi druhmi prijatých sankcií, ako zo strany EÚ, tak aj zo strany RF. Ďalšia časť je venovaná cieľu a použitej metodike práce. Tretia kapitola práce sa zameriava na komparáciu vzťahov medzi EÚ a Ruskom pred rokom 2014 a po tomto roku. Problematika vzájomných vzťahov Európskej únie a Ruska je však veľmi obširna a zložitá téma, ktorú nie je možné celú analyzovať v rozsahu bakalárskej práce. Preto

skúmaním troch najdôležitejších oblastí spolupráce sa pokúsime poukázať na zhoršenie vzťahov medzi EÚ a Ruskom, v dôsledku zavedenia sankcií, ktoré boli uvalené Európskou úniou na Rusko, v reakcii na anexiu Krymského polostrova, a zároveň aj zavedením odvetných opatrení zo strany Ruska. Prvou oblasťou spolupráce, ktorú v tejto kapitole skúmame, je politika, ktorá je vždy aktuálnou a veľmi pútavou témou. Ďalej sa zaoberáme obchodnými vzťahmi, ktoré sú pre obe strany strategicky dôležité. Nakoniec sa venujeme energetickej spolupráci, keďže EÚ a Rusko sú navzájom závislými energetickými partnermi a energetická oblasť je považovaná za jeden z najdôležitejších pilierov zahraničných politík oboch aktérov.

1 Európska únia a Ruská federácia v kontexte konfliktu na Ukrajine

1.1 Vývoj vzájomných vzťahov pred konfliktom v roku 2014

Európska únia a Rusko sú navzájom závislými strategickými partnermi v širokej škále oblastí. Vzájomne sa uznávajú ako kľúčoví partneri v medzinárodnom prostredí a spolupracujú v rôznych otázkach spoločného záujmu, ako je obchod, energetika, výskum, kultúra a mnoho ďalších. Hlavnými nástrojmi regulujúcimi vzťahy EÚ s inými krajinami sú Dohody o partnerstve a spolupráci (Partnership and Cooperation Agreement –PCA), ktoré Európska únia začala uzatvárať v 90. rokoch minulého storočia. Tieto dohody ustanovujú partnerstvo medzi Európskymi spoločenstvami a ich členskými štátmi na jednej strane, a krajinami mimo EÚ na druhej strane. Berúc do úvahy dôležitosť vzájomných väzieb a spoločných hodnôt bola dňa 24. júna 1994, po takmer dvojročnej príprave, podpísaná Dohoda o partnerstve a spolupráci medzi EÚ a jej členskými štátmi a Ruskou federáciou. Táto dohoda sa stala kľúčovým dokumentom, ktorý ustanovil inštitucionálny rámec pre vzájomné bilaterálne vzťahy, ktorého cieľom bolo tieto väzby posilniť a nadviazať partnerstvo a spoluprácu v oblasti politiky, hospodárstva a kultúrnych vzťahov medzi zmluvnými stranami. Snažila sa vytvoriť ducha rovnosti a partnerstva medzi EÚ a Ruskom a stanovovala ciele ako:

- posilnenie politického dialógu
- podpora obchodu, investícií a hospodárskych vzťahov
- posilnenie politických a hospodárskych slobôd
- vytvorenie základu pre hospodársku, sociálnu, finančnú a kultúrnu spoluprácu
- vytvorenie rámca na postupnú integráciu Ruska do širšej oblasti spolupráce v Európe (Eur-lex, 2016).

PCA s Ruskou federáciou nadobudla účinnosť o tri roky neskôr, v decembri 1997. Dohoda bola pôvodne uzatvorená na 10 rokov, a preto pred rokom 2007, keď PCA mala dosiahnuť koniec počiatočného desaťročného obdobia, ruskí analytici požadovali aktualizovanú dohodu. Podľa nich, Dohoda o partnerstve a spolupráci bola starý mechanizmus, ktorý vznikol v čase ruskej slabosti, čo znamenalo, že EÚ zaobchádzala

s Ruskom ako s podriadeným partnerom namiesto s rovnocenným partnerom. Tento mechanizmus by sa teda podľa ruských analytikov a úradníkov musel reformovať, aby sa Rusku priznalo významné postavenie v európskych záležitostiach (Marocchi, 2017). EÚ tieto požiadavky neignorovala a začala podnikat' spolu s Ruskom ďalšie významné kroky, ktoré mali podporiť rozvoj vzťahov medzi EÚ a Ruskom. Tie boli prijaté v roku 2003 na 11. samite EÚ – Rusko, ktorý sa konal v Petrohrade, a ktorého cieľom bolo vytvorenie Štyroch spoločných priestorov v rámci existujúcej Dohody o partnerstve a spolupráci (PCA). V rámci Štyroch spoločných priestorov sa ekonomike a obchodu stále prikladal veľký význam, no už nedominovali v takej miere, ako to bolo v prípade PCA. Posilnenie strategického partnerstva sa zameriavalo na spoločné priestory, ktorými sú:

- Spoločný ekonomický priestor
 - Spoločný priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti
 - Spoločný priestor spolupráce v oblasti vonkajšej bezpečnosti
 - Spoločný priestor pre výskum, vzdelávanie a kultúru
- (Európska komisia, 2004).

Jednou z kľúčových tém, ktoré mali významný vplyv na európsko-ruské vzťahy, bolo aj rozšírenie EÚ o osem krajín strednej a východnej Európy a o pobaltské štáty, ktoré sa uskutočnilo 1. mája 2004. Rusko pre tieto štáty bolo dôležitým obchodným partnerom, keďže v roku 2002 do tejto oblasti smerovalo 14,2% celkového ruského vývozu. Preto zastávalo názor, že rozšírenie bude mať za následok výrazný pokles exportu do týchto oblastí, keďže bilaterálne obchodné zmluvy medzi Ruskom a danými krajinami by museli byť po ich vstupe do EÚ vypovedané. Podľa ruských odborníkov by to predstavovalo stratu v rozmedzí 150 až 500 miliónov eur. EÚ tvrdila, že sa PCA má automaticky uplatniť k 1. máju 2004 aj na krajiny, o ktoré sa mala rozšíriť, avšak Moskva, obávajúc sa strát v obchode s krajinami strednej a východnej Európy, s týmto postojom nesúhlasila a nebola ochotná túto dohodu rozšíriť o nových členov EÚ (Euractiv, 2004). Moskva a Brusel nakoniec dospeli k dohode a podpísali protokol o rozšírení PCA na desať nových členov 4 dni pred samotným rozšírením (Lynch, 2004).

Do vypuknutia konfliktu na Ukrajine v roku 2014 sa EÚ a Rusko snažili budovať aj množstvo iných strategických partnerstiev v oblastiach spoločného záujmu pokrývajúcich napríklad zmenu klímy, alebo aj bezpečnostné otázky zahrňujúce boj proti terorizmu, či nešírenie jadrových zbraní. Vzťahy sa rozvíjali hlavne vďaka Parlamentnému výboru pre

spoluprácu EÚ – Rusko, ktorý bol zriadený na základe PCA medzi EÚ a Ruskom z roku 1994, a ktorý sa stal základom pre rozvoj spolupráce a rokovaní medzi Európskym parlamentom a Federálnym zhromaždením Ruskej federácie (Garcés de los Fayos, 2020).

1.2 Vplyv ukrajinského konfliktu na vzťahy a spoluprácu medzi EÚ a RF

Nezákonné pripojenie Krymského polostrova spôsobilo najväznejšiu krízu medzi Ruskom a Západom od skončenia studenej vojny pred tridsiatimi rokmi a vyvolalo početné obavy týkajúce sa možného vzniku novej „studenej vojny“. V tejto súvislosti boli vzťahy medzi Ruskom a EÚ obmedzené a zmrazené. V dokumente Výskumnej služby Európskeho parlamentu „Sanctions over Ukraine“ zaujala Európska únia striktné stanovisko a označila konanie Ruska na Kryme za anexiu (Russel, 2016). Ukrajinský konflikt sa však nezačal nezákonnou anexiou polostrova Krym k Rusku. Predchádzali tomu viaceré udalosti. EÚ označila za „symbolický okamih“ rozhodnutie vtedajšieho prezidenta Ukrajiny Viktora Janukoviča nepodpísať asociačnú dohodu s EÚ (Maxine, 2014). To spôsobilo krízu na Ukrajine vyvolanú protestmi, ktoré sa rozšírili po celom hlavnom meste. Vo februári 2014 sa na Krymskom polostrove objavili ruské ozbrojené sily, a aj keď Rusko dôrazne odmietlo zapojenie vojenských síl do anexie Krymu, neskôr sám prezident Ruska Vladimir Putin potvrdil, že k zásahu došlo. Týmto sa kríza na Ukrajine zmenila na rusko-ukrajinský konflikt. Cieľom tohto vojenského obsadenia bolo uskutočniť referendum o pripojení Krymského polostrova k Rusku (Duleba, a iní, 2016). To sa uskutočnilo 16. marca 2014 a väčšina občanov v ňom hlasovala za odpojenie Krymského polostrova od Ukrajiny a jeho následné pripojenie k Rusku. Tento dôvod dodnes Rusko používa ako argument na legitimizáciu anexie Krymského polostrova, ktorá bola uskutočnená 18. marca 2014, keď premiér Krymu Sergej Aksyonov a prezident Ruska Vladimir Putin podpísali v Kremli Zmluvu o pristúpení Krymskej republiky k Rusku. Avšak referendum o štatúte Krymu bolo vykonané za ruskej vojenskej okupácie, a preto ho podľa EÚ nemožno považovať za zákonné.

Situáciou na Kryme sa EÚ začala prvýkrát zaoberať na mimoriadnom zasadnutí hláv štátov Európskej únie 6. marca 2014, na ktorom vedúci predstavitelia EÚ odsúdili porušenie suverenity a územnej celistvosti Ukrajiny zo strany Ruska a vyzvali Rusko, aby urýchlene stiahlo z daného územia svoje ozbrojené sily (Európska rada, 2014). Vo svojom vyhlásení EÚ uviedla, že hlasovanie bolo „nezákonné a nelegitímne a jeho výsledok nebude uznaný“.

Takisto zdôraznila, že ukrajinská kríza musí byť založená na územnej celistvosti, zvrchovanosti a nezávislosti Ukrajiny, v súlade s ukrajinskou ústavou, ako aj na dôslednom dodržiavaní medzinárodných noriem. Medzinárodné právo priznáva národom právo na sebaurčenie, ktoré je ukotvené v Charte OSN a v medzinárodných zmluvách o ľudských právach, v rámci ktorého referendum nie je nezákonné. To však neznamená, že je potrebné uskutočniť hlasovanie za prítomnosti ozbrojených síl, ako to bolo v prípade referenda na Kryme. Právo na sebaurčenie národov neposkytuje cudziemu štátu právo zasahovať do vnútorných záležitostí iného štátu, a preto kroky Ruska sú z pohľadu medzinárodného práva nezákonné (Rahman, 2014).

Podľa štúdie E. Jurčákovej obidve strany majú v danej problematike rozdielne názory. Európska únia vyjadrila svoj postoj nasledovne:

- Rusko zapríčinilo svojím vojenským zasahovaním na území Ukrajiny, hlavne podporou tzv. separatistických republík, vznik občianskej vojny na východe krajiny
- Rusko uskutočňovalo ďalšie zásahy, ktoré porušovali ukrajinskú územnú celistvosť s cieľom zosadiť vtedajšiu vládu Ukrajiny
- Rusko zrealizovalo násilné pripojenie Krymského polostrova, čím hrubým spôsobom porušilo medzinárodné právo

Na druhej strane Rusko vyjadrilo svoj názor takto:

- Ukrajina hrubým spôsobom poškodzovala a utláčala rusky hovoriace obyvateľstvo na východe Ukrajiny
- Krymské referendum bolo legitímne a vyjadrilo vôľu obyvateľov pripojiť Krym k Rusku
- vtedajšia ukrajinská vláda chcela na Krymskom polostrove poskytnúť USA možnosť vybudovať vojenskú námornú základňu, ktorým by bolo Rusko priamo ohrozené
- EÚ priamo zasahuje do konfliktu a tým vytvára protiruské postoje (Jurčáková, 2017).

Rok 2014, kedy vzťahy medzi EÚ a Ruskom vstúpili do novej a obzvlášť zložitej fázy, sa stal nepochybne dôležitým. Po konflikte ohľadom asociačnej dohody a zasahovaní Ruska na Kryme a východnej Ukrajine, spolupráca medzi oboma stranami v rôznych oblastiach ostala na „mŕtvom bode“. Príkladom je aj nedoriešený právny rámec vzťahu,

založený na Dohode o partnerstve a spolupráci (PCA), ktorej platnosť mala skončiť v roku 2007. Od roku 2008 do marca 2014 prebiehali pokusy o vytvorenie nového rámca prostredníctvom rokovaní, ktoré však boli zastavené, kvôli ruskej anexii Krymu (Maxine, 2014). EÚ na mimoriadnom samite v Bruseli prijala opatrenia, medzi ktoré patrilo rozhodnutie pozastaviť dvojstranné rozhovory s Ruskou federáciou o vízových záležitostiach, ako aj rozhovory o novom balíku hospodárskej spolupráce. Rokovania o bezvízovom režime medzi EÚ a Ruskou federáciou sa začali už v roku 2010, tento dialóg však v marci 2014 počas krymskej krízy EÚ dočasne zmrazila. Na samite takisto uviedla, že rozhodne aj o „ďalších opatreniach, ako sú zákazy cestovania, zmrazenie aktív a zrušenie samitu EÚ – Rusko“, ak by nezačali rokovania medzi Ruskom a Ukrajinou, alebo ak by nepriniesli žiadne výsledky (Lynch, 2014). Toto zložité obdobie ukázalo, že vzťahy medzi Európskou úniou a Ruskom, ako subjektmi svetového hospodárstva, sú veľmi dôležité pre stabilitu a prosperitu európskeho priestoru.

1.3 Prijatie sankčnej politiky do vzťahov medzi EÚ a RF

Medzinárodné sankcie sú reštriktívne nevojenské opatrenia, ktoré sa zavádzajú voči štátom, fyzickým alebo právnickým osobám, ale aj iným subjektom, ktoré porušujú ľudské práva, spôsobujú rôzne druhy konfliktov, podporujú terorizmus, alebo porušujú iné medzinárodné normy a princípy. Ich účelom je zachovať mier, stabilitu a bezpečnosť na medzinárodnej alebo regionálnej úrovni a zmeniť činnosť alebo politiku subjektov, ktoré porušujú medzinárodné a ľudské práva, či nerešpektujú právny štát a demokratické zásady. Dôležitá je vzájomná kooperácia a súčinnosť štátov spoločne zavádzajúcich určité sankcie voči inému štátu. „Úspešná implementácia sankcií si vyžaduje medzinárodnú spoluprácu. Čím viac vlád ukladá sankcie voči danej cieľovej krajine, tým je sankčný režim účinnejší“ (Kochajdová, 2019). Sankcie uložené Európskou úniou sa uplatňujú s cieľom ochrániť spoločné hodnoty, nezávislosť a celistvosť Únie, posilniť bezpečnosť Únie, zachovať mier a medzinárodnú bezpečnosť, rozvíjať demokraciu a právny štát a dodržiavať ľudské práva a základné slobody. Sankcie sú prijímané jednohlasne Radou EÚ a majú priamy účinok vo všetkých členských štátoch, ktoré sú zodpovedné za ich uplatňovanie (Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, 2018).

Po referende a nezákonnej anexii Krymského polostrova Ruskom, EÚ uložila niekoľko druhov reštriktívnych opatrení:

- Diplomatické opatrenia
- Reštriktívne opatrenie jednotlivcov (blokovanie aktív a cestovné obmedzenia)
- Ekonomické sankcie (export, import a prístup na trhy)
- Obmedzenia hospodárskej spolupráce (Európska rada, 2020).

Európska únia postupne zvyšovala sankcie od úrovne 1 (diplomatické), k sankciám úrovne 2 (jednotlivci/subjekty), až k najkontroverznejším (ekonomickým) sankciám úrovne 3. Diplomatické opatrenia (sankcie) boli zavedené prostredníctvom prerušenia diplomatických stykov s Ruskom. Európska únia sa rozhodla prerušiť rozhovory s Ruskom, a to tým, že zrušila samit EÚ – Rusko, na ktorom sa malo rokovať o uľahčení vízového režimu a o modernizácii Dohody o partnerstve a spolupráci (PCA). Odvetdy sa nekonali žiadne samity na bilaterálnej úrovni. Takisto hlasovanie a iné práva ruskej delegácie v Parlamentnom zhromaždení Rady Európy (PZRE) boli 10. apríla 2014 pozastavené. Od daného okamihu sa Rusko už nezúčastnilo na PZRE, aj keď stále ostáva členom Rady Európy. Sankcie proti jednotlivcom a organizáciám sa týkajú zmrazenia majetku a zákazu vycestovania, ktorým v súčasnosti podlieha 192 ľudí a 51 subjektov. Tento druh sankcií bol uvalený na ruských a ukrajinských politikov, úradníkov, vodcov, separatistov a oligarchov, ktorí verejne podporovali porušovanie ukrajinskej zvrchovanosti a takisto na ukrajinské spoločnosti, ktoré boli nezákonne prevedené do vlastníctva Ruska. Sankcie boli prijaté v marci 2014 a od tej doby boli niekoľkokrát rozšírené o ďalšie osoby a organizácie. Naposledy boli predĺžené do 15. septembra 2021. Medzi tieto sankcie zaraďujeme aj sankcie za spreneveru ukrajinských štátnych prostriedkov, prostredníctvom ktorých Rada rozhodla o zmrazení majetku osôb, ktoré sú za spreneveru zodpovedné. V júli a septembri 2014 uvalila EÚ aj ekonomické sankcie zamerané na výmenu s Ruskom v konkrétnych hospodárskych odvetviach, a to hlavne v oblasti finančného, obranného a energetického sektora. Tieto sankcie boli zamerané na obmedzenie prístupu Ruska na primárny a sekundárny kapitálový trh EÚ, ktorým EÚ obmedzila občanom a spoločnostiam EÚ požičiavať peniaze na dobu dlhšiu ako 90 dní (od septembra 2014 už len na 30 dní) piatim hlavným ruským bankám (od septembra 2014 aj trom ropným spoločnostiam a trom výrobcom zbraní). V rámci prijatých opatrení bolo zavedené aj zbrojné embargo, ktorým sa zakázal obchod so zbraňami s Ruskom a export položiek s dvojakým použitím pre vojenských klientov (od septembra 2014 aj pre deväť spoločností, ktoré vyrábajú

kombináciu civilného a vojenského tovaru). Takisto bola obmedzená spolupráca s energetickým sektorom Ruska, v rámci ktorej bol zavedený zákaz vývozu inovatívnej ťažobnej technológie, ktorého cieľom bolo obmedziť prístup Ruska k technológiám, ktoré by mohli byť použité na ťažbu a prieskum ropy. V súčasnosti sú ekonomické sankcie predĺžené do 31. júla 2021. Okrem uvedených ekonomických sankcií EÚ tiež zastavila pôžičky s nízkym úrokom na projekty v Rusku a prestala poskytovať granty (Európsky parlament, 2018).

Zavádzanie sankcií zo strany Európskej únie však neostalo bez následkov. "Do poslednej chvíle sme dúfali, že si naši zahraniční kolegovia uvedomia, že sankcie vedú do slepej uličky a že z nich nikto nemá úžitok. Avšak neuvedomili si to a teraz sme boli prinútení zareagovať," uviedol Medvedev (Medvedev, 2014). Rusko reagovalo zavedením odvetných opatrení už v marci 2014, kedy rozhodlo o zákaze vycestovania, ktorý sa vzťahoval na niekoľkých politikov a vojenských vedúcich predstaviteľov EÚ, ktorí aktívne podporovali sankcie zavedené voči Rusku. Na tieto udalosti reagoval aj vtedajší britský politik Malcolm Rifkind, ktorého meno bolo uvedené na uniknutom ruskom zozname: "Ukazuje sa, že robíme nejaký vplyv, pretože nereagovali by [Rusi], pokiaľ by sa necítili veľmi rozladení kvôli tomu, čo sa stalo" (Rifkind, 2015). Na zozname bol aj švédsky europoslanec Gunnar Hökmark, ktorý poznamenal, že je hrdý na to, že je na zozname a dodal že: „režim, ktorý to robí, to robí preto, lebo sa bojí a v jadre je slabý“ (Hökmark, 2015). Následne 6. augusta 2014 ruský prezident Vladimir Putin podpísal dekrét „O uplatňovaní určitých osobitných hospodárskych opatrení na zaistenie bezpečnosti Ruskej federácie“. Týmto Rusko zakázalo na jeden rok dovoz určitých druhov poľnohospodárskych výrobkov, surovín a potravín z tých krajín, ktoré „zaviedli ekonomické sankcie voči ruským fyzickým alebo právnickým osobám alebo sa k takémuto rozhodnutiu pripojili“ (Putin, 2014). Hneď nasledujúci deň vydala vláda Ruskej federácie rozhodnutie, v ktorom definovala jednotlivé druhy tovarov a krajiny, na ktoré sa vzťahuje zákaz dovozu. Zoznam obsahoval mäso, ryby, mlieko a mliečne výrobky, ovocie a zeleninu dovážanú z členských krajín Európskej únie (Medvedev, 2014). Aj keď tento zákaz bol pôvodne prijatý na jeden rok, po predĺžení sankcií zo strany EÚ sa aj jeho platnosť každým rokom znovu obnovuje.

2 Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania

Predmetom skúmania bakalárskej práce sú vzťahy Európskej únie a Ruska po roku 2014 v troch oblastiach spolupráce, a to politickej, obchodnej a energetickej. Primárnym cieľom je analýza a zhodnotenie obojstranných vzťahov po zavedení sankcií, ktoré boli uvalené Európskou úniou na Rusko, v reakcii na anexiu Krymského polostrova v roku 2014, a následným zavedením odvetných opatrení zo strany Ruska. Sekundárne ciele, ktoré rozoberáme v jednotlivých kapitolách a podkapitolách, nám pomôžu naplniť hlavný cieľ a vytvoriť si ucelený pohľad na danú problematiku:

- Definícia inštitucionálneho rámca vo vzťahu EÚ-Rusko
- Priblíženie ruskej anexie Krymu, analýza jej príčin a vplyvu na vzťah EÚ s Ruskom
- Analýza jednotlivých druhov sankcií a ich dopadov na Európsku úniu a Rusko
- Charakteristika vzťahov EÚ a Ruska pred rokom 2014, ako kontrast, pre lepšie pochopenie vzťahov po roku 2014

Na účely dosiahnutia stanovených cieľov sme použili viaceré výskumné metódy. Na dosiahnutie hlavného cieľa bakalárskej práce bola použitá metóda komparácie. Táto metóda je založená na porovnávaní objektov alebo javov v rôznych spoločensko-ekonomických situáciách počas určitého časového obdobia. Prostredníctvom metódy komparácie boli porovnané zmeny vo vzťahu medzi EÚ a Ruskom pred rokom 2014 a po tomto roku, ktoré boli vyvolané rusko-ukrajinským konfliktom.

Ďalšou použitou metódou bola metóda abstrakcie, prostredníctvom ktorej sme vybrali pre nás potrebné dáta na dosiahnutie hlavného cieľa. Dôležitosť tejto metódy spočíva v tom, že existuje veľké množstvo údajov o danej problematike, ktoré pochádzajú z viacerých zdrojov, a táto metóda odhliada od nepodstatných znakov, vlastností a vzťahov a vyčleňuje len to, čo je podstatné. Túto metódu sme použili aj pri výbere troch oblastí spolupráce, na ktorých sme skúmali vplyv sankcií zavedených po anexii Krymského polostrova. Pre zvolené oblasti spolupráce sme sa rozhodli z niekoľkých dôvodov. Najvýznamnejším činiteľom pri ich výbere boli dopady sankcií, ktoré podľa názoru autora boli práve v týchto troch oblastiach najmarkantnejšie. Politická spolupráca je v globálnych otázkach spoločného záujmu významná pre obe zúčastnené strany, a preto predstavuje

dôležitú, a zároveň veľmi dynamickú oblasť spolupráce. Vzájomný obchod a ekonomické vzťahy sú taktiež veľmi podstatnou oblasťou spolupráce, nakoľko obe strany sú si vzájomne dôležitými obchodnými partnermi a ich obchodná politika voči sebe navzájom je jedným z hlavných pilierov vzťahu. Mimoriadne podstatné je aj partnerstvo v oblasti energetiky, keďže EÚ a Rusko sú navzájom závislými energetickými partnermi. Rusko predstavuje pre väčšinu členských krajín EÚ významného dovozcu ropy, čierneho uhlia a zemného plynu, a zároveň, EÚ je pre Rusko jedným z najväčších odbytových trhov.

Nakoniec bola použitá metóda indukcie, ktorá vychádza z jednotlivých špecifických faktov a ich generalizáciou sa vytvára všeobecne platné tvrdenie. Túto metódu sme použili v praktickej časti, kde sme vytvárali z jednotlivých získaných údajov všeobecný záver.

V tejto práci boli informácie čerpané hlavne z rôznych európskych a ruských inštitúcií, zahraničných publikácií, novinových článkov a odborných online databáz. Zdrojom dát pre naše grafy boli štatistické údaje získané z informačných databáz Eurostat, Národnej banky Slovenska, Európskej komisie a Strediska pre sledovanie hospodárskej komplexnosti.

3 Analýza vzťahov a spolupráce medzi Európskou úniou a Ruskom

Od 90. rokov sa uskutočnilo množstvo konferencií, seminárov, fór a okrúhlych stolov medzi Európskou úniou a Ruskom o rôznych aspektoch vzťahov, či už v oblasti politiky, ekonomiky, obchodu alebo energetiky. Súčasnú partnerstvo Európskej únie a Ruska bolo významne ovplyvnené ruskou anexiou Krymu v roku 2014, následnými sankciami zavedenými zo strany EÚ voči Rusku a takisto aj uvalením odvetných opatrení zo strany Ruska, ktoré trvajú do dnešného dňa. Táto udalosť vyvolala napätie medzi zainteresovanými mocnosťami, čo výrazne naštrbilo vzájomné ekonomické a diplomatické vzťahy.

3.1 Politická spolupráca Ruskej federácie a Európskej únie

Zahraničné a vnútorné politiky Ruska a Európskej únie pôsobia na seba priamo aj nepriamo. Pri rôznych globálnych otázkach spoločného záujmu sa vyžaduje úzka vzájomná politická spolupráca, preto udržiavanie kvalitných vzťahov, založených na vzájomnej dôvere, by malo byť v záujme oboch zúčastnených strán.

Delegácia Európskej únie v Rusku zastáva veľmi dôležitú úlohu v oblasti politickej spolupráce medzi Ruskom a Európskou úniou. Začiatok jej fungovania v Moskve sa datuje už vo februári roku 1991, kedy fungovala ešte pod názvom Delegácia Európskej komisie v Rusku. Nadobudnutím platnosti Lisabonskej zmluvy v decembri 2009 sa Delegácia Európskej komisie transformovala na Delegáciu Európskej únie v Rusku. Má štatút diplomatickej misie a oficiálne zastupuje Európsku úniu v Rusku. Jej úlohou je podporovať a udržiavať politické a hospodárske vzťahy medzi Európskou úniou a Ruskom a ich jednotlivými vládnymi inštitúciami, a zvyšovať povedomie o Európskej únii a jej inštitúciách a programoch. Takisto monitoruje vykonávanie Dohody o partnerstve a spolupráci (PCA), informuje verejnosť o vývoji EÚ, vysvetľuje a obhajuje jednotlivé politiky EÚ a podieľa sa aj na vykonávaní asistenčných programov Európskej únie. Delegácia Európskej únie v Rusku je zdrojom informácií a správ o vývoji vo vzťahoch medzi EÚ a Ruskom a na čele s veľvyslancom Európskej únie v Rusku Markusom Edererom, ktorý zastáva svoju funkciu od októbra 2017, zastupuje záujmy Európskej únie a jej členských štátov v Rusku. Podľa Markusa Ederera „sa musíme usilovať o vytvorenie

vzájomne výhodných vzťahov založených na medzinárodnom práve, vzájomnej dôvere a spoločenských záujmoch“ (Ederer, 2019).

V EÚ je Rusko zastúpené Stálou misiou Ruskej federácie pri Európskej únii, ktorej cieľom, podobne ako aj Delegácie Európskej únii v Rusku, je podporovať rozvoj spolupráce medzi Ruskom a EÚ diplomatickou cestou v rôznych sférach spoločného záujmu, ako je politika, obchod, veda, kultúra a mnohé iné. Jej úlohou je pomáhať aj vnútroštátnym organizáciám a podnikom v Rusku nadviazať kontakty so zástupcami orgánov, mimovládnych organizácií a podnikov v EÚ a poskytovať informácie o zahraničnej a domácej politike Ruskej federácie. Na čele so stálym predstaviteľom Ruskej federácie pri EÚ Vladimirom Chizhovom, ktorý je vo svojej funkcii od septembra 2005, sa Stála misia podieľa na príprave a uskutočňovaní medzivládnych výmen na najvyššej úrovni a návštev oficiálnych delegácií. Stála misia Ruskej federácie pri EÚ uvádza, že vzájomné vzťahy boli podrobené vážnou skúškou, v dôsledku vnútropolitckej krízy na Ukrajine, a že podľa ich názoru neoprávnené reštriktívne opatrenia, jednostranne prijaté krajinami EÚ proti Rusku, vytvárajú prekážky pre spoluprácu a poškodzujú obe strany. Na druhej strane, Európska únia stále zostáva významným partnerom a vzťahy s ňou budú pre Rusko prioritou aj v nadchádzajúcich rokoch (Stála misia Ruskej federácie pri Európskej únii, 2016).

3.1.1 Zahraničná politika EÚ voči RF

Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika Európskej únie (SZBP) vznikla v roku 1992 na základe Maastrichtskej zmluvy, čím nahradila Európsku politickú spoluprácu. Jej cieľom je zabezpečiť členským štátom výhodnejšie postavenie na svetovej scéne. Európska rada, pozostávajúca z hláv štátov a vlád členských štátov EÚ, je hlavným rozhodovacím orgánom v oblasti zahraničnej politiky Európskej únie, ktorý stanovuje ciele SZBP a jej obsah. Hlavnými úlohami je udržiavanie mieru, posilňovanie bezpečnosti, podpora medzinárodnej spolupráce, upevňovanie demokracie a právneho štátu a dodržiavanie základných ľudských práv a slobôd. Vykonávanie SZBP prináleží vysokému predstaviteľovi pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku, ktorý ju riadi s pomocou diplomatického zboru (služby) EÚ – Európskej služby pre vonkajšiu činnosť (ESVČ). Súčasťou SZBP je spoločná bezpečnostná a obranná politika (SBOP), ktorá vymedzuje rámec spoločnej obrannej politiky Európskej únie. Súčasnú podobu SZBP nadobudla v roku 2009 prostredníctvom Lisabonskej zmluvy (Eur-lex, 2015).

Základom pre zahraničnú politiku EÚ voči Ruskej federácii sa stala už spomínaná Dohoda o partnerstve a spolupráci, podpísaná v roku 1994. Počas nasledujúcich rokov sa vzájomná spolupráca prostredníctvom rozsiahlych politických dialógov prehĺbovala a rozširovala o ďalšie oblasti spoločného záujmu a od zasadnutia Európskej rady v Kolíne nad Rýnom v júni 1999 spolupráca medzi oboma stranami získala nový rozmer a vzniklo takzvané strategické partnerstvo. Európska rada vydala dokument Spoločná stratégia Európskej únie voči Rusku (Common Strategy on Russia – CSR), ktorej úlohou bolo zjednotenie zahraničných politík jednotlivých členských štátov a stanovenie hlavných cieľov a vízií pre partnerstvo EÚ s Ruskom. Európska rada v rámci spoločnej stratégie určila tieto hlavné ciele: upevňovanie demokracie, vlády zákona a verejných inštitúcií; integrácia Ruska do spoločného európskeho hospodárskeho a sociálneho priestoru; spolupráca pri posilňovaní stability a bezpečnosti v Európe i mimo nej a spoločné výzvy na európskom kontinente. Hlavným cieľom prijatej stratégie bolo vytvoriť právny štát a demokratickú trhovú ekonomiku v Rusku. Stratégia sa zameriavala na rozvíjanie špecifických oblastí, ktorými boli politický a bezpečnostný dialóg, dialóg o hospodárskych otázkach, obchod a investície, boj proti organizovanému zločinu, partnerské programy, výmenné programy pre študentov a mladých vedcov, vytvorenie životaschopného systému zdravotného a sociálneho zabezpečenia a cezhraničná a regionálna spolupráca (Európska rada, 1999). Európsky parlament však v roku 2004 zhodnotil, že európska politika voči Rusku zlyhala, čo pramenilo z toho, že Rusko nebolo schopné transformovať svoju ekonomiku na trhovú, ktorá bola základom Spoločnej stratégie EÚ voči Rusku.

Spoločná stratégia Európskej únie voči Rusku (CSR) viedla Moskvu k tomu, aby poverila skupinu ruských expertov vo vláde i mimo nej, aby vypracovali ruskú odpoveď. Výsledkom bola Strednodobá stratégia pre rozvoj vzťahov medzi Ruskou federáciou a EÚ (2000-2010) (The Medium-Term Strategy for the Development of Relations between the Russian federation and the EU (2000-2010) – MTS) predstavená Vladimírom Putinom. Stratégia vyhlasuje, že Rusko kladie veľký dôraz na svoju autonómiu, že sa nebude usilovať o členstvo v EÚ a že odmieta umožniť Európskej únii zasahovať do jeho zvrchovaných záležitostí. Integrácia do Európskej únie pre Rusko teda neprichádzala do úvahy. Na druhej strane však MTS definuje budúce vzťahy s Európou ako „strategické partnerstvo“ a tiež podporuje úzku spoluprácu. Uvádza, že Rusko bude smerovať k „aproximácii a harmonizácii s právnymi predpismi EÚ v oblastiach najaktívnejšej spolupráce medzi EÚ a Ruskom“. Rusko má taktiež záujem pomôcť pri formovaní spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ (Lynch, 2003). Usiluje sa teda o vzťah a partnerstvo, ale bez

integrácie. Aj napriek určitým negatívnym udalostiam, môžeme skonštatovať, že od deväťdesiatych rokov 20. storočia sa vzťahy s Ruskom vyvíjali priaznivo, čo potvrdzuje aj množstvo dokumentov uzatvorených medzi týmito dvoma stranami.

Vzťahy sa narušili druhou vojnou v Čečensku na prelome rokov 1999 a 2000, počas ktorej EÚ kritizovala ruské kroky a odsúdila bombardovanie miest a hrozbu zo strany Ruska proti civilistom. Rada EÚ sa zaviazala vyvodit' dôsledky z tejto situácie, a to zavedením kvázi sankcií proti Rusku. Uviedla tiež: „Rusko je významný partner pre EÚ... musí však splniť svoje záväzky, ak sa má rozvíjať strategické partnerstvo. EÚ nechce, aby sa Rusko izolovalo od Európy“. Po prvom Putinovom samite s EÚ v máji v roku 2000 sa však opäť potvrdila snaha o rozvoj vzájomných vzťahov a od všetkých rozhovorov o sankciách a „vyvodzovaní záverov“ sa ticho upustilo (Lynch, 2003). Aj napriek tejto kríze, vtedajší Vysoký predstaviteľ pre SZBP Javier Solana uviedol, že „rozvoj partnerstva s Ruskom je najdôležitejšou, najnaliehavejšou a najnáročnejšou úlohou, ktorej EÚ čelí na začiatku 21. storočia“ (Solana, 1999). Podľa neho, nie je možné vybudovať bezpečnú Európu bez Ruska.

Kríza na Ukrajine a neoprávnené zasahovanie Ruska do suverenity a územnej celistvosti Ukrajiny v roku 2014 však v kontexte zahraničnej politiky EÚ voči Rusku už neostali bez následkov. Európska únia a aj jednotlivé členské štáty EÚ začali prehodnocovať svoj postoj voči Rusku. Na začiatku boli štáty EÚ zjednotené a striktné presadzovali uplatňovanie politiky sankcií voči Rusku, avšak po určitom čase, zavádzanie sankcií zo strany EÚ viedlo k odvetným sankciám zo strany Ruska, ktoré poškodzovali členské štáty, a tým sa názor určitých členských štátov EÚ začal odlišovať od názoru EÚ ako celku. Európska únia vyjadrila svoju nesúhlasnú pozíciu voči Rusku jednoznačne, a to zavedením diplomatických sankcií. Prvou takouto diplomatickou sankciou zavedenou Európskou úniou 20. marca 2014, platnou do dnešného dňa, bolo zrušenie samitu EÚ-Rusko. Samity EÚ-Rusko zohrávali dôležitú úlohu vo vývoji vzťahov medzi Ruskom a EÚ. Od nadobudnutia platnosti Dohody o partnerstve a spolupráci (PCA) sa uskutočnilo celkovo 32 samitov medzi Ruskom a EÚ. Samity sa konali pravidelne dvakrát ročne, a to v prvej polovici roka v Rusku a v druhej polovici roka od roku 2009 v Bruseli (predtým v predsedajúcom členskom štáte EÚ). Na spoločných samitoch zastupoval Rusko prezident a ministri zodpovední za konkrétne oblasti spolupráce s EÚ a Európsku úniu zastupoval predseda Európskej rady, predseda Európskej komisie a Vysoký predstaviteľ únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku. Veľmi významným bol samit v roku 2003 v Petrohrade, kde boli prijaté ďalšie kroky, v podobe Štyroch spoločných priestorov a cestovných máp, ktoré boli podpísané v roku 2005. Cieľom bolo definovať dôležité prvky vzťahu do štyroch hlavných skupín.

Ďalšími významnými samitmi boli aj samit v Haagu v roku 2004, kde sa rozšírila PCA o nové členské štáty EÚ a summit v Soči v roku 2006, kde bola prijatá Dohoda o zjednodušení postupu pri vydávaní víz občanom Európskej únie a Ruskej federácie. Posledný samit sa konal 28. januára 2014.

Rusko bolo aj členom ôsmich najvyspelejších krajín sveta (G8) a v roku 2014 sa mal samit týchto krajín konať v ruskom meste Soči. Ostatní členovia sa však kvôli udalostiam na Ukrajine rozhodli stretnúť v Bruseli bez prítomnosti Ruska, ktoré od roku 2014 už nie je členom G8 a odvtedy stretnutia pokračujú vo formáte G7. Európska únia taktiež podporila pozastavenie rokovaní o vstupe Ruska do Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD) a Medzinárodnej energetickej agentúry (International Energy Agency – IEA). Ďalším obmedzením bolo aj nariadenie veľvyslanectiev EÚ v Rusku neudelieť víza obyvateľom Krymu. Sankcie obsahovali aj vízové obmedzenia a zmrazenie majetku ruských a krymských jednotlivcov, ktoré boli prvýkrát zavedené 17. marca 2014 a následne niekoľkokrát rozšírené o ďalšie osoby zodpovedné za činy ohrozujúce územnú celistvosť Ukrajiny.

Dôležitým posunom vpred mal byť Protokol o výsledkoch konzultácií Trilaterálnej kontaktnej skupiny, pozostávajúcej z vysokých predstaviteľov Ukrajiny, Ruska a úradujúceho predsedu OBSE, všeobecne známy ako Minský protokol, ktorý bol podpísaný 5. septembra 2014 v bieloruskom hlavnom meste Minsk, s cieľom zastaviť vojnu v ukrajinskej oblasti Donbass. Dohoda pozostávala z dvanástich bodov, z ktorých najdôležitejšími boli zastavenie paľby oboma stranami a nastolenie prímeria. Za OBSE bola podpísaná švajčiarskou diplomatkou Heidi Tagliaviniovou, za Ukrajinu bývalým prezidentom Leonidom Kučmom, za Rusko ruským veľvyslancom na Ukrajine Mikhailom Zurabovom, a za vzbúrenecké republiky (Doneckú ľudovú republiku a Luhanskú ľudovú republiku) ich vodcami Alexandrom Zacharčekom a Igorom Plotnickim (Tagliaviniová, a iní, 2014).

Dohoda však svoj účel nesplnila, pretože ani jedna zo strán ju nedodržiavala. V januári 2015 dohoda definitívne skolabovala, preto 12. februára 2015 bola za tým istým účelom uzatvorená nová mierová dohoda na vyššej úrovni, označovaná ako Druhá minská dohoda. Tomu predchádzalo rokovanie štyroch štátnikov, a to nemeckej kancelárky Angely Merkelovej, francúzskeho prezidenta Françoisu Hollanda, ruského prezidenta Vladimíra Putina a ukrajinského prezidenta Petra Porošenka, ktorí dohodli ústne prímerie pre východnú Ukrajinu a 13 potrebných opatrení. Písomnú dohodu, ktorá nadobudla účinnosť polnocou 15. februára 2015, podpísali rovnakí zástupcovia, ktorí podpísali aj prvý Minský protokol.

Obsahovala opatrenia ako stiahnutie ťažkej vojenskej techniky z dohodnutých oblastí, zabezpečenie efektívneho monitorovania a prímeria zo strany OBSE, obnovenie kontroly ukrajinskej vlády nad štátnou hranicou, zákaz prenasledovania a trestania osôb, či prepustenie všetkých rukojemníkov (Tagliaviniová, a iní, 2015). Porušovanie prímeria však aj naďalej pokračovalo a pokrok bol obmedzený a aj kvôli neochote implementovať minské dohody, sankcie zo strany EÚ proti Rusku aj naďalej trvajú.

Rada pre zahraničné veci (Foreign Affairs Council – FAC), zastúpená ministrami zahraničných vecí zo všetkých členských štátov, zhodnotila na zasadnutí 14. marca 2016 doterajšie vzťahy medzi EÚ a Ruskom a prijala päť hlavných zásad pre vzťahy medzi EÚ a Ruskom, ktorými sa riadi politika EÚ voči Rusku. Prvou zásadou je vykonávanie Minských dohôd, ktoré Rada označila za kľúčovú podmienku akejkoľvek podstatnej zmeny v postoji EÚ voči Rusku. Riešením konfliktu by teda mohla byť úplná implementácia dohôd z Minska, na základe čoho by mohli byť zrušené sankcie uvalené voči Rusku. Vo vykonávaní dohôd zo strany Ruska však nenastal žiaden posun vpred. Druhou zásadou sú posilnené vzťahy s východnými partnermi a ostatnými susedmi, vrátane krajín v Strednej Ázii, čo súviselo s pokusmi Ruska ovplyvniť krajiny Východného partnerstva. Súčasťou je upevnenie spolupráce medzi Európskou úniou a týmito krajinami a vytvorenie mechanizmu na výmenu informácií. Ďalším bodom je posilnenie odolnosti EÚ, keďže Rusko sa aj prostredníctvom finančnej podpory radikálnych a extrémistických strán snažilo oslabiť európske demokratické princípy. Rada takisto prijala zásadu selektívnej spolupráce s Ruskom v otázkach záujmu EÚ, s cieľom podporiť konštruktívny dialóg s Ruskom v oblastiach spoločného záujmu. Zároveň však EÚ nebude jednať s Ruskou federáciou, kým sa RF nezačne zaoberať problémami uvádzanými na zasadnutí a nezačne vykonávať dohody z Minska. Politiku Ruska voči EÚ považuje Rada za agresívnu, čím sa znemožňuje intenzívnejšia vzájomná spolupráca. Poslednou zásadou je potreba nadviazať medziľudské kontakty a podporovať ruskú občiansku spoločnosť, a to na rôznych úrovniach a prostredníctvom rozličných platforiem a organizácií občianskej spoločnosti (Európska ľudová strana, 2017).

Päť rokov po anexii Krymu vydal Európsky parlament Uznesenie o stave politických vzťahov medzi EÚ a Ruskom, v ktorom zdôraznil, že „za súčasných podmienok už Rusko nemožno považovať za strategického partnera“. Týmto EÚ, okrem iného, vyjadrila svoj kritický postoj ku konaniu Ruska na Ukrajine a pripomenula, že neuvažuje o obnovení predchádzajúcich vzťahov s Ruskom, kým Rusko nezačne plniť dohodu z Minska. Zároveň vyzvala Rusko k obnove územnej celistvosti Ukrajiny (Európsky parlament, 2019).

Vzťahy medzi Ruskom a EÚ, ale takisto celková politická spolupráca, aj na základe vyššie spomenutých negatívnych udalostí, teda začala od konfliktu na Ukrajine v roku 2014 výrazne stagnovať, a to hlavne kvôli zavedeným sankciám. Ich cieľom však nebolo zhoršiť vzájomné vzťahy s Ruskom. Európska únia nimi vyjadrila svoj nesúhlas s konaním Ruska, ktoré porušovalo medzinárodné právo. Aj napriek snahám zlepšiť vzájomnú politickú spoluprácu a naštartovať aktívny politický dialóg s Ruskom, sankcie zo strany EÚ sú bez väčších zmien do dnešného dňa v platnosti, no na druhej strane, Rusko predstavuje pre EÚ aj naďalej významného politického partnera.

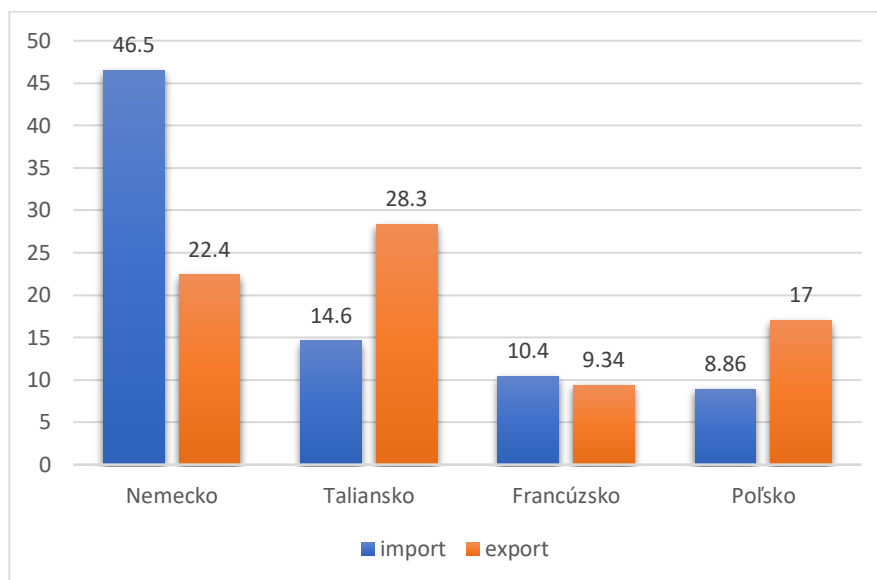
3.1.2 Zahraničná politika Ruska voči EÚ

Dôležitú úlohu v zahraničnej politike Ruskej federácie zohráva prezident. Medzi jeho právomoci, ktoré sú zakotvené v štvrtej hlave Ústavy Ruskej federácie, patrí, okrem iného, aj určovanie smerovania zahraničnej politiky štátu a jej riadenie. Prezident ako hlava štátu zastupuje Ruskú federáciu v medzinárodných vzťahoch a rokuje a podpisuje medzinárodné zmluvy (Ústava Ruskej federácie, 1993). Po nastúpení Vladimíra Putina do funkcie prezidenta sa zrýchlilo tempo a rozsah ruskej politiky voči EÚ, a to aj vďaka tomu, že sa Vladimír Putin po svojom zvolení ihneď zameral na vzťahy medzi EÚ a Ruskom. Predtým prevažovala politická aktivnosť skôr zo strany Európskej únie, než zo strany Ruska. Nový prezident uznal, že je potrebné posilniť hospodárske a politické väzby s EÚ. Aj keď nezmizli problémy a napätie z predchádzajúceho obdobia, no vládnutie Putina znamenalo začiatok cielenejšieho a realistickejšieho prístupu oboch strán k partnerstvu a vytvorilo základ pre hlbší dialóg.

Prezident schvaľuje Koncepciu zahraničnej politiky Ruskej federácie, ktorá sa považuje za jeden z najdôležitejších dokumentov, ktorý formuje zahraničnú politiku štátu a reflektuje víziu jej vývoja a zahraničnopolitické zámery na určité obdobie. Prvá takáto koncepcia bola prijatá v roku 1993. Určovala základné priority zahraničnej politiky a spôsoby vykonávania zahraničnopolitických úloh stanovených štátom na sedem rokov. Na dosiahnutie ekonomického, politického a sociálneho rozvoja si ruská vláda stanovila v koncepcii z deväťdesiatych rokov cieľ stať sa veľmocou. V tejto koncepcii Rusko kládlo najväčší dôraz na vzťahy so Spoločenstvom nezávislých štátov, nasledovali vzťahy s USA a až tretie v poradí boli vzťahy s Európskou úniou. V roku 2000 bola prijatá ďalšia koncepcia zahraničnej politiky Ruska, v ktorej si už pripisovalo úlohu jedného z kľúčových aktérov na

svetovej scéne a označilo sa za spoľahlivého partnera v medzinárodných vzťahoch. Ako stály člen Bezpečnostnej rady OSN, Rusko zdôraznilo svoj vplyv na formovanie nového svetového poriadku, a to aj tým, že sa pripojilo k mnohým vplyvným medzinárodným organizáciám a inštitúciám. Podľa Ruska „Organizácia Spojených národov by mala zostať hlavným centrom regulácie medzinárodných vzťahov v 21. storočí“ (Ministerstvo zahraničných vecí Ruskej federácie, 2000). V tejto koncepcii Rusko už začalo klásť dôraz najviac na vzťahy s Európskou úniou a NATO. V roku 2008 bola prijatá ďalšia koncepcia, ktorá naznačovala, že úloha krajiny sa posilnila, že sa štát podieľa na formovaní a implementácii medzinárodnej agendy a že je zodpovedný za dianie vo svete. To signalizovalo, že Rusko sa považuje za veľkú mocnosť, pretože preberá zodpovednosť (Škapiak, 2011). Rusko však čoraz viac začalo nadväzovať aj bilaterálne vzťahy s jednotlivými členskými krajinami Európskej únie, ktoré boli založené hlavne na obchode, čím sa tieto krajiny stali zároveň aj významnými politickými partnermi Ruska. Dôležitými sa stali väzby Ruska so svojimi najväčšími importérmi a exportérmi z Európskej únie, ktorými boli Nemecko, Taliansko, Francúzsko a Poľsko.

Graf 1 Najväčší európski importéri a exportéri Ruska v roku 2008 (v mld USD)

Zdroj: vlastné spracovanie na základe OEC, 2021

V rámci politického záujmu Rusko začalo preferovať vzťahy s jednotlivými členskými krajinami, čo dokazuje aj dokument Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie z roku 2013, kde Rusko kládlo dôraz na posilnenie vzájomne výhodných dvojstranných vzťahov s Nemeckom, Francúzskom, Talianskom a Holandskom. Takisto si

Rusko prialo, aby sa podobne využil potenciál interakcie aj s Veľkou Britániou (Ministerstvo zahraničných vecí Ruskej federácie, 2013). V prípade neúspešných rokovaní s Európskou úniou ako celku, by sa tak Rusko mohlo spoliehať na svoje bilaterálne vzťahy s individuálnymi členskými krajinami EÚ. Oficiálne koncepcie o zahraničnej politike Ruskej federácie odrážajú teda ruskú transformáciu vnímania svojho štátneho statusu v priebehu dvadsiatich rokov. Spočiatku Rusko bolo v mnohých smeroch závislé na pomoci od Európskej únie a vystupovalo ako podradený partner vo vzťahu s EÚ. Časom sa však z Ruska prostredníctvom hospodárskych reforiem v krajine stala veľmoc, ktorá začala svoje zahraničnopolitické záujmy voči EÚ presadzovať tvrdsie.

Kríza na Ukrajine zmenila postoj Ruska voči Európskej únii, keďže Rusko odsúdilo akékoľvek sankcie zavádzané voči nemu. 30. novembra 2016 prezident Ruska Vladimir Putin schválil novú Koncepciu zahraničnej politiky Ruskej federácie, ktorá oproti Koncepcii z roku 2013 zdôrazňuje posilnenie mocenského faktora v medzinárodných vzťahoch. Na rozdiel od predchádzajúcich koncepcií, táto bola prijatá po výrazne kratšom časovom intervale a rozhodnutie o jej prijatí bolo odôvodnené zmenou politickej situácie vo svete a aktualizáciou ruských smerov zahraničnej politiky. Udalosti, ktoré sa vo svete udiali počas troch rokov, hlavne kríza na Ukrajine a následné zavádzanie sankcií voči Rusku, významne ovplyvnili Ruskú federáciu a jej zahraničnú politiku. V tejto koncepcii sa objavila aj reakcia na sankcie uvalené proti Rusku. Dokument uvádza, že Rusko prijme potrebné opatrenia „s cieľom chrániť národné záujmy a účinne reagovať na nepriateľské ekonomické kroky zahraničných štátov, ktoré porušujú práva Ruskej federácie a ruských podnikateľských subjektov“. Aj napriek zavedeným sankciám však dokument potvrdzuje, že „pre Rusko zostáva EÚ dôležitým obchodným, hospodárskym a zahraničnopolitickým partnerom“. Rusko v roku 2016 vzťahy s EÚ v týchto oblastiach spolupráce pokladá za dôležité, avšak v Koncepcii z roku 2013 označilo EÚ za „hlavného partnera“. Rusko takisto vyjadrilo záujem budovať spoluprácu s krajinami EÚ a vyzdvihlo vzťahy s Nemeckom, Francúzskom, Talianskom a Španielskom (Ministerstvo zahraničných vecí Ruskej federácie, 2016). Stála misia Ruskej federácie pri Európskej únii v súvislosti s vydaním Koncepcie v roku 2016 reagovala, že cieľom Ruska nie je obmedzovať, ale prehĺbovať väzby medzi štátmi, no kríza na Ukrajine ukázala politiku západných štátov, ktoré posilňujú vlastnú bezpečnosť, na úkor ostatných. Taktiež zdôraznila, že aj napriek týmto skutočnostiam je Rusko otvorené dialógu. „Neexistuje životaschopná alternatíva k vzájomne výhodnej a rovnocennej spolupráci medzi Ruskom a EÚ, pretože naše krajiny sú úzko prepojené na základe mnohých geografických, hospodárskych, historických a ľudských väzieb. Sme pripravení vzájomne zblížiť svoje

pozície a hľadať kompromisy, ale iba na základe rovnosti a skutočného zohľadnenia záujmov toho druhého, bez akýchkoľvek pokusov o vydieranie a diktatúru“ (Stála misia Ruskej federácie pri Európskej únii, 2016).

Vnímanie politických vzťahov s EÚ zo strany Ruska bolo negatívne ovplyvnené udalosťami na Ukrajine v roku 2014 a následne zavedenými sankciami, s ktorými Rusko vyslovene nesúhlasí a nekompromisný postoj EÚ v tejto veci odmieta. Napriek tomu, že Rusko zmenilo svoju politiku voči EÚ, aj naďalej vyvíjalo úsilie udržať kladné vzťahy v tejto oblasti spolupráce a vždy považuje EÚ za veľmi významného partnera, ktorého si chce udržať.

3.2 Ekonomické vzťahy a vzájomný obchod

Rusko a Európska únia sú vzájomne dôležitými partnermi aj v oblasti obchodu. Bilaterálne obchodné toky medzi Ruskom a EÚ prešli výraznými výkyvmi, ktoré boli spôsobené ekonomickými sankciami voči Rusku zavedenými Európskou úniou v júli 2014, v reakcii na udalosti prebiehajúce na Ukrajine. Ďalším faktorom, ktorý ovplyvnil vzájomné obchodné vzťahy, bolo zavedenie zákazu dovozu celého radu poľnohospodárskych výrobkov z EÚ zo strany Ruska v auguste 2014. Obchodná vojna medzi EÚ a Ruskom sa však vyhýbala hlavnému predmetu obchodu medzi týmito dvoma stranami, a to ruskému plynu. Ten predstavoval výnimku zo sankčného zoznamu, nakoľko členské štáty EÚ sú vo veľkej miere závislé od dodávok z Ruska, a naopak, pre ruskú pokladnicu sú dodávky energie do Európy veľmi dôležitým príjmom.

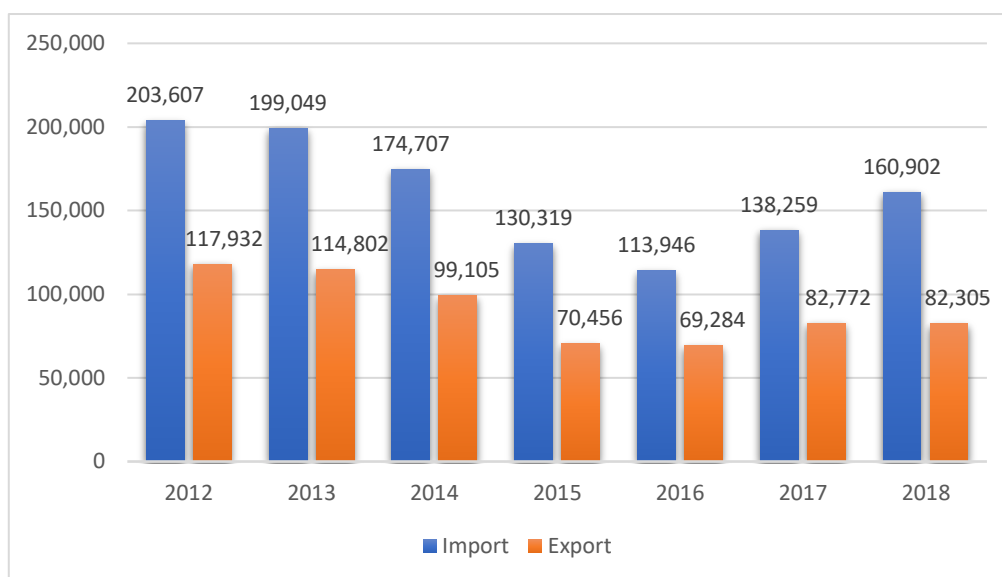
Obchodná politika EÚ je jedným z hlavných pilierov vzťahu EÚ so zvyškom sveta. Keďže 27 členských štátov EÚ má spoločný trh a jednotné vonkajšie hranice, majú aj jednotnú obchodnú politiku. Spoločná obchodná politika EÚ je jednou z najstarších politík, ktorej podstata bola predstavená už v Rímskych zmluvách v roku 1957, a ktorá od roku 1969 patrí pod výlučné právomoci EÚ. Právne predpisy v oblasti obchodu a medzinárodné obchodné dohody teda neprijímajú a neuzatvárajú jednotlivé členské štáty, ale Európska únia. Členské štáty EÚ vystupujú a rokujú na svetovej obchodnej scéne kolektívne, čím sa ich vplyv na obchodné rokovania maximalizuje.

V roku 2019 bolo Rusko v poradí piatym najväčším obchodným partnerom Európskej únie v oblasti exportu, ktorý predstavoval 4,1% (87,78 miliárd EUR). Hlavný vývoz EÚ do Ruska smeruje do odvetvia strojov, dopravných zariadení, liekov a

chemikálií. Troma najväčšími exportérmi do Ruska v rámci EÚ boli Nemecko, Taliansko a Poľsko. Import Európskej únie z Ruska v roku 2019 predstavoval 7,5% (144,49 miliárd EUR) z celkového objemu, čo znamená, že Rusko je po Číne, Spojených štátoch amerických a Spojenom Kráľovstve štvrtým najväčším obchodným partnerom EÚ v oblasti importu. Hlavným dovozom z Ruska do EÚ sú suroviny, najmä ropa a plyn, ale taktiež aj kovy. Troma najväčšími importérmi z Ruska v rámci EÚ boli Nemecko, Holandsko a Taliansko. Európska únia v roku 2019 predstavovala najväčšieho obchodného partnera pre Rusko v oblasti importu aj exportu. Import z Európskej únie do Ruska predstavoval 34,8% (75,39 miliárd EUR) z celkového ruského importu. Hodnota ruského exportu do Európskej únie bola v roku 2019 na úrovni 156,74 miliárd EUR, čo predstavuje 41,8% z celkového exportu Ruska (Európska komisia, 2020).

Na grafe 2 môžeme vidieť, že Európska únia výrazne viac z Ruska importuje, ako do Ruska exportuje. Táto skutočnosť je spôsobená vysokou závislosťou EÚ na dovoze energetických surovín z Ruska. Bilaterálny obchod s tovarom medzi EÚ a Ruskom bol na vrchole v roku 2012, kedy celková hodnota obojsmerného obchodu (exportu a importu) predstavovala 321,54 miliárd EUR. Počas nasledujúcich štyroch rokov obchod s Ruskom poklesol až o 43%, na hodnotu 183,23 miliárd EUR. V obchodných vzťahoch dominovali európske sankcie a ruské protisankcie a rokovania o liberalizácii obchodu boli pozastavené, keďže liberalizácia obchodu by bola v rozpore so sankciami. Európska únia si aj napriek zavedeným sankciám udržala pozíciu najväčšieho obchodného partnera Ruska, avšak Rusko sa v rebríčku najvýznamnejších obchodných partnerov Európskej únie prepadlo z tretieho miesta na piate. Dovoz aj vývoz však po masívnom poklese začal od roku 2017 opäť rásť, a to aj napriek vzájomne zavedeným sankciám.

Graf 2 Obchod EÚ s Ruskom 2012-2018 (v mld EUR)

Zdroj: vlastné spracovanie na základe Eurostat, 2021

3.2.1 Ekonomické dopady sankcií EÚ na Rusko

Sankcie zo strany EÚ ovplyvnili ruskú ekonomiku rôznymi spôsobmi. V polovici roku 2014, keď boli sankcie zavedené, ruská ekonomika prudko poklesla. Veľmi výrazne bol sankciami poznačený ruský obranný priemysel a ruské ozbrojené sily, ktoré sa snažili nahradiť dovoz zo západu. Kvôli zbrojnému embargu, Rusko je ukrátené o dovoz rôznych zbrojných položiek, hlavne o optiku a rádiové elektronické komponenty, ale aj vrtuľníky či motorové bojové lode, ktoré Rusko pôvodne dovážalo z Ukrajiny. Ruské podniky sa preto začali zamýšľať, ako sa dá chýbajúci dovoz čo najrýchlejšie vyrobiť pomocou vlastných síl. Substitúcia dovozu však trvala dlhšie, ako sa očakávalo a tiež sa predpokladalo, že domáce náhrady budú nižšej kvality a vyššej ceny v porovnaní s dovozom. Ruský vývoz zbraní však ostal na rovnakej úrovni, keďže krajiny, ktoré uplatňujú sankcie, nie sú hlavnými nákupcami ruských zbraní. Zablokovanie prístupu k západným technológiám však do značnej miery ovplyvňuje ozbrojené sily, ktoré sa stali závislé na domácej výrobe. Obmedzenie prístupu k financiám malo okamžitý a vážny dopad hlavne na bankový sektor. Pred zavedením sankcií približne tri štvrtiny PZI a zahraničných pôžičiek ruských spoločností a domácností pochádzalo z krajín Európskej únie. Avšak sankciami boli ruským najväčším bankám zablokované západné kapitálové trhy, čo spôsobilo, že ruské banky, ktoré neboli schopné získať úver v cudzej mene, museli splácať dlh, čo bolo hlavným faktorom odlivu kapitálu

z krajiny. Táto skutočnosť spolu s výraznou devalváciou rubľa na prelome rokov 2014 a 2015, keď kurz rubľa, ako je zobrazené na grafe 3, voči euru prudko klesol, približne zo 40 až na 90 rubľov, vytvorila na ruský bankový sektor silný tlak. Kurz rubľa však bol ovplyvnený aj poklesmi cien ropy na svetových trhoch a jeho devalvácia viedla k zdraženiu dovážaných potravín a znížila životnú úroveň ruského obyvateľstva.

Graf 3 Kurz RUB voči EUR 2013-2017

Zdroj: Národná banka Slovenska: Grafy kurzov. [Citované 19.03.2021]. Dostupné na internete: <https://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/kurzovy-listok/grafy-kurzov/_RUB>

Ruská vláda však prostredníctvom finančnej pomoci poskytnutej veľkým bankám a podnikom odvrátila úplnú finančnú krízu. Sankciami však dochádza k zvyšovaniu politickej a ekonomickej neistoty v Rusku, čo prispieva k vnímaniu Ruska ako rizikovej obchodnej krajiny, a tým sú zahraniční investori odrádzaní od spolupráce s ruskými trhmi. K hospodárskej recesii krajiny výrazne prispeli v tom období aj nižšie ceny ropy, čo sťažilo správne vyčíslenie ekonomického dopadu sankcií na Rusko, keďže je náročné odčleniť účinky jedného od druhého. V novembri 2014 však minister financií Anton Siluanov odhadol ročné náklady na sankcie pre ruské hospodárstvo, ktoré boli vo výške 40 miliárd USD, čo predstavuje 2% HDP. Takisto Námetník ministra pre hospodársky rozvoj Alexej Lichačev v januári 2016 určil straty Ruska zo sankcií EÚ a ruských protisankcií za rok 2015 vo výške 25 miliárd EUR, čo predstavuje opäť približne 2% z HDP Ruska. Tieto údaje sa zhodovali aj s odhadmi Medzinárodného menového fondu, ktorý predpokladal straty vo výške 1 až 1,5% HDP. Jednotlivé sektorové sankcie sa teda ukázali ako bolestivé, no neovplyvnili verejnú mienku Rusov, ktorí aj naďalej podporujú kroky Kremľa na Ukrajine (Russell, 2016).

Sankcie otriasli ruskou ekonomikou, no ako môžeme vidieť na grafe 3, kurz rubľa sa začal posilňovať a na konci roka 2016 sa stabilizoval na hodnote okolo 60 až 65 rubľov za jedno euro. Tejto skutočnosti pomohli aj zavedené ruské protisankcie, ktorými Rusko zakázalo dovoz niektorých potravín z EÚ. Hodnota zakázaných potravín predstavovala v roku 2013 približne 43% agropotravinárskeho vývozu z Európskej únie do Ruska. Vďaka týmto potravinovým sankciám sa začala podporovať domáca výroba. Nižšia európska konkurencia na ruskom trhu spôsobila, že poľnohospodárstvo, ako jeden z mála ruských sektorov, v roku 2015 rástlo. Rusko sa stalo najväčším exportérom pšenice na svete, s hodnotou exportovanej pšenice za rok 2019, viac ako 6 miliárd USD, a v krajine stúpila miera sebestačnosti v produkcii mlieka a mäsa. Podľa informácií Národnej mäsovej asociácie Ruska, dovoz mäsa klesol na minimum, produkcia od roku 2015 do roku 2018 vzrástla o viac ako jeden milión ton a vývoz sa zvýšil viac ako trojnásobne. „Sebestačnosť bravčového mäsa dosiahla takmer 100%,“ tvrdí generálny riaditeľ Národného zväzu chovateľov ošípaných Jurij Kovalev (Kovalev, 2018). Ruskí spotrebitelia však stratili z pultov niektoré obľúbené výrobky, ktorým bol napríklad aj parmezán. Aj napriek zákazu sa však niektoré európske výrobky stále dokážu dostať do Ruska, a to prostredníctvom reexportov zo susedných krajín, do ktorých sa po zavedení embarga zvýšil vývoz mliečnych výrobkov z EÚ.

3.2.2 Ekonomické dopady ruských sankcií na EÚ

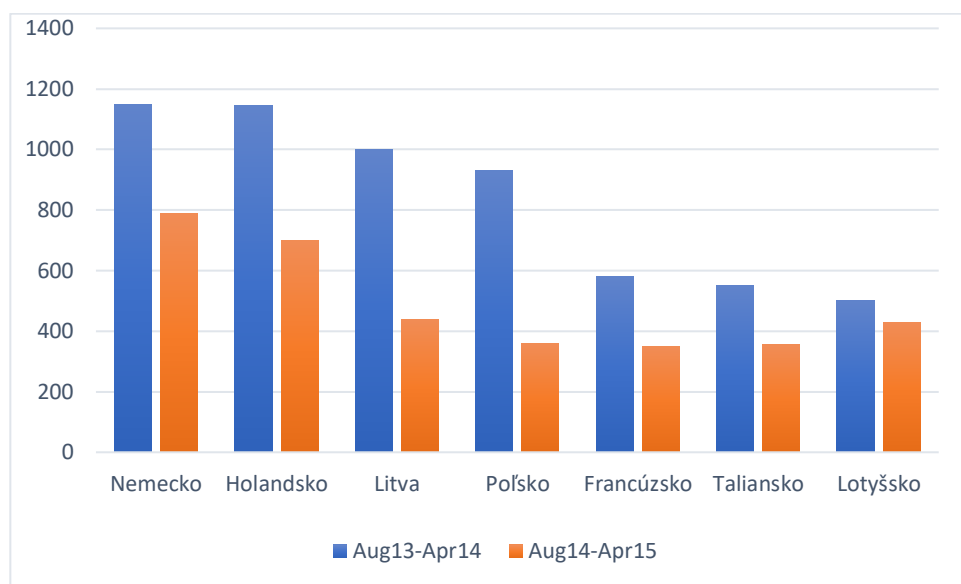
Zavedenie ruského zákazu dovozu produktov, ako je ovocie, zelenina, mäso a rôzne mliečne výrobky, zasiahlo spomedzi všetkých cieľových krajín najviac členské štáty Európskej únie, z ktorých pochádzalo 73% zakázaného dovozu. Aj napriek tomu, že embargo zahŕňa aj určité výnimky, ako je detská výživa, tuk, ovocné džúsy, víno, olivový olej alebo konzervované ovocie, vo veľkej miere nepriaznivo ovplyvnilo objem obchodu. Objem exportu z EÚ do Ruska sa pochopiteľne po uvalení sankcií zmenšil, a to približne o 12 až 14%. Na vzájomný obchod však vplývalo aj mnoho iných faktorov, ktoré už boli spomenuté, a to pokles ceny ropy a prudký pokles kurzu rubľa, a preto je náročné oddeliť účinky sankcií od týchto faktorov. Ekonomika EÚ bola ovplyvnená jednak sankciami zo strany Ruska, ale taktiež aj svojimi vlastnými sankciami uvalenými na Rusko. Podľa uniknutých dokumentov Európskej komisie, odhadovaný účinok sankcií a protisankcií je -0,3% HDP EÚ v roku 2014 a -0,4% v roku 2015, čo by predstavovalo 40, respektíve 50

miliárd EUR. Podľa Viedenského inštitútu pre medzinárodné ekonomické štúdie by straty v dôsledku sankcií mali predstavovať pri desaťpercentnom poklese vývozu do Ruska približne 11 miliárd EUR. Ak by sa však objem exportu EÚ do Ruska znížil o 50%, odhadované straty sa pohybujú okolo 55 miliárd EUR. Straty sa snažil vyčíslieť aj Inštitút pre ekonomické prognózy Ruskej akadémie vied, ktorý došiel k záveru, že kvôli sankciám uvaleným na ruský finančný sektor, európske finančné inštitúcie stratia ročne 8 až 10 miliárd USD. Očakávajú taktiež straty v dôsledku zákazu vývozu technológií s dvojakým použitím vo výške 10 až 15 miliárd EUR. Zníženie objemu výroby sa očakáva v oblasti poľnohospodárskej výroby, potravinového, chemického, textilného, dopravného a mnohých ďalších odvetviach priemyslu. Celkový pokles výroby odhadujú až o 180 miliárd USD. Európska únia naznačila, že v dôsledku embarga v poľnohospodárskom sektore by mohlo o prácu prísť až 130 000 ľudí. Agropotravinársky sektor EÚ však bol schopný vyrovnať straty na ruských trhoch zvýšením vývozu do tretích krajín o 5,7%, čím sa škody v tomto odvetví minimalizovali. Alternatívne trhy však nemusia byť vždy také výnosné, ako ruský trh (Szczepański, 2015). Aj napriek presmerovaniu vývozu na alternatívne trhy, európski výrobcovia potravín prišli o časť ziskov a museli prepustiť tisíce ľudí v poľnohospodárstve.

Účinky sankcií a protisankcií však nie sú v EÚ rozdelené rovnomerne. Zákaz vývozu do Ruska nemusí pre Európsku úniu ako celok predstavovať väčší problém, avšak jednotlivých výrobcov a jednotlivé krajiny môže veľmi negatívne ovplyvniť. Na grafe 4 sú znázornené hodnoty exportu poľnohospodárskej a potravinárskej produkcie vybraných členských štátov do Ruska. Jednou z najviac postihnutých krajín je Poľsko, ktorého vývoz jablák do Ruska predstavuje 50%. Poľsko, ako najväčší producent jablák v Európe a najväčší dodávateľ jablák na ruský trh, po vydaní zákazu dovozu potravín do Ruska požiadalo o nákup jablák Spojené štáty americké. Aj keď Poľsko vyváža do Ruska len 4,4% z celkového vývozu, ruský trh je pre túto krajinu veľmi dôležitý a poľskí poľnohospodári si musia nájsť pre svoju produkciu náhradné trhy. Hovorca komisára pre poľnohospodárstvo Roger Waite tvrdí, že so správnymi propagačnými kampaňami by malo byť možné nájsť nové trhy pre poľské jablká. Ruský zákaz v Poľku vyvolal verejnú kampaň zameranú na konzumáciu väčšieho množstva domáceho ovocia. Zákaz dovozu potravín do Ruska otriasol aj Holandskom a jeho produkciou syra. Podľa Hansa de Boera, šéfa holandskej organizácie zamestnávateľov, škody holandských potravinárskych výrobkov môžu dosiahnuť až 1,5 miliardy EUR. Podľa Federálnej asociácie pre veľkoobchod, zahraničný obchod a služby sú nemeckí vývozcovia taktiež výrazne zasiahnutí ruskými sankciami. Rusko je pre Nemecko najdôležitejším zákazníkom mimo EÚ pre výrobky z poľnohospodárskeho a potravinárskeho priemyslu.

Ovplyvnený je aj francúzsky ovocinársky priemysel, nakoľko Moskva predstavuje najväčší trh pre francúzske jablká a hrušky. Ruské sankcie veľmi významne zasiahli aj iné krajiny EÚ, ako je napríklad Španielsko a jeho ryby, citrusové plody, olivy, Dánsko a jeho maslo a syry a Grécko a jeho syr feta, jogurty a ovocie (Ondrejčík, 2014). Francúzski poľnohospodári, grécki pestovatelia ovocia a ďalšie skupiny vyzvali EÚ, aby odškodnila týchto výrobcov, ktorí boli postihnutí ruským embargom.

Graf 4 Hodnoty poľnohospodársko-potravinárskeho vývozu do Ruska, vybrané členské štáty (v miliónoch EUR)

Zdroj: vlastné spracovanie na základe EK, 2021

Ekonomické dopady sankcií teda jednoznačne ukazujú, že ani Európska únia, ani Rusko z tejto obchodnej vojny neprofítujú. Zasiachnuté sú hlavne členské štáty EÚ, ktoré boli exportérmi na ruský trh, ale taktiež aj ruskí spotrebitelia, ktorí na pulkoch nemajú k dispozícii taký široký výber produktov. Dôležité je naštartovať vzájomne výhodnú spoluprácu na základe rovnosti a budovať také obchodné vzťahy, ktoré budú fungovať v prospech oboch zúčastnených strán.

3.3 Energetická spolupráca

Okrem politických a obchodných vzťahov, významnou oblasťou spolupráce medzi EÚ a Ruskom je sektor energetiky. Medzinárodný právny základ vzájomných energetických

vzťahov bol vymedzený už v Dohode o partnerstve a spolupráci (PCA), z roku 1994. V súčasnosti je Rusko závislé od európskeho trhu a Európska únia je vo veľkej miere závislá od ruských dodávok energie, najmä ropy a zemného plynu, čo potvrdzuje aj skutočnosť, že od roku 2013 sú všetky členské štáty EÚ čistými dovozcami energie. S cieľom uspokojiť svoj dopyt, sa EÚ čoraz viac spolieha na import týchto komodít, a to hlavne z Ruska. V roku 2000 sa, vzhľadom na to, na samite EÚ-Rusko v Paríži vytvorilo aj v tejto oblasti spolupráce partnerstvo – Energetický dialóg EÚ-Rusko, s cieľom poskytnúť celkový rámec energetickej spolupráce medzi EÚ a Ruskom. V spoločnom vyhlásení zainteresovaní predstavitelia vyhlásili, že: „Európska únia a Rusko sa rozhodli pravidelne viesť energetický dialóg, ktorý umožní pokrok v definovaní energetického partnerstva medzi EÚ a Ruskom a v jeho mechanizmoch“ (Chirac, a iní, 2000). Prostredníctvom tohto dialógu sa EÚ a Rusko snažili zlepšiť investičné príležitosti v energetickom sektore, zabezpečiť bezpečnú a primeranú infraštruktúru, uľahčiť využívanie ekologických technológií, priblížiť sa k nízkouhlíkovému hospodárstvu a vzájomne si vymieňať informácie o legislatívnych iniciatívach. Po roku sa obe strany dohodli na spoločných cieľoch a úlohách energetického dialógu, ktorých účelom bolo, okrem iného, zlepšiť právny základ a zabezpečiť bezpečnosť dopravných sietí a dlhodobé dodávky energie. Dialóg vytvoril cestu európskym spoločnostiam, snažiacim sa preniknúť na ruský trh a umožnil im vo veľkej miere investovať. V roku 2009 bol zavedený mechanizmus včasného varovania, ktorý je jedným z prvkov energetického dialógu medzi EÚ a Ruskom. Jeho podstatou je informovať druhú stranu o krátkodobých alebo dlhodobých rizikách spojených s bezpečnosťou dodávky alebo dopytu. Cieľom bolo predísť prerušeniam dodávok plynu, ropy alebo elektriny a zabezpečiť rýchlu komunikáciu. Tento mechanizmus bol prijatý ako reakcia na krátkodobé prerušenie dodávky plynu do niektorých krajín EÚ v roku 2009, ktoré boli spôsobené dlhotrvajúcimi spormi medzi Moskvou a Kyjevom. Táto skutočnosť poukázala aj na nebezpečenstvá nadmerného spoliehania sa na ruskú energiu. Od roku 2009 sa ruský plyn dodával do EÚ prostredníctvom dvanástich plynovodov, z toho tri priame plynovody spájali Fínsko, Estónsko a Litvu s Ruskom, štyri prechádzali cez Bielorusko do Litvy a Poľska a päť plynovodov viedlo cez Ukrajinu na Slovensko, do Rumunska a Maďarska (Európska komisia, 2009). Keďže veľký podiel na dodávkach plynu do EÚ majú plynovody prechádzajúce cez Ukrajinu, ktorej vzťahy s Moskvou sú ešte viac problematickejšie ako vzťahy Bruselu s Moskvou, je viac pravdepodobné, že európske dodávky plynu sa môžu stať rukojeňmi geopolitického napätia.

Pri príležitosti desiateho výročia energetického dialógu medzi EÚ a Ruskom, vtedajší európsky komisár pre energetiku Günther Oettinger a minister energetiky Sergej

Shmatko vystúpili so spoločnou správou, v ktorej potvrdili, že EÚ a Rusko sú navzájom závislými energetickými partnermi. V tom čase predstavovala energia z Ruska 65% z celkového dovozu EÚ z Ruska a Rusko bolo najväčším dodávateľom ropy, plynu, uránu a uhlia do EÚ. Pre niektoré členské štáty EÚ bolo Rusko jediným dodávateľom plynu. Intenzita energetických vzťahov sa zvyšovala, k čomu prispelo aj rozšírenie EÚ, keďže väčšina nových členských štátov sa spoliehala na dovoz plynu z Ruska. Dôležitým pre ďalší rozvoj vzťahov v tejto oblasti bolo aj nasledujúce vyhlásenie: „EÚ potvrdzuje, že Ruská federácia zostane hlavným dodávateľom fosílnych palív do Európskej únie a ruská strana potvrdzuje, že zostane stabilným a predvídateľným dodávateľom do Európskej únie“ (Oettinger, a iní, 2010). Vytvorenie stabilných energetických trhov bolo teda v záujme aj Európskej únie, aj Ruska. V roku 2011 sa obe strany dohodli na vytvorení rámcov pre dlhodobú energetickú spoluprácu, výsledkom ktorých bol Plán pre spoluprácu Ruska a EÚ v oblasti energetiky do roku 2050 (Roadmap for Russia - EU Energy Cooperation until 2050), prijatý v roku 2013. Tento plán identifikoval jasný potenciál spolupráce medzi EÚ a Ruskom v oblasti energetickej účinnosti, elektriny, plynu, ropy a obnoviteľných zdrojov.

Súčasná energetická politika EÚ, aj voči Rusku, vychádza z koncepcie Energetickej únie, ktorá bola prijatá v roku 2015. Jej cieľom je „bezpečná, udržateľná, konkurencieschopná a cenovo dostupná energia pre spotrebiteľov v EÚ“ (Európska komisia, 2015). Dôležitým cieľom Energetickej únie je aj koordinácia transformácie európskych dodávok energie a diverzifikácia dodávok plynu mimo Ruska, ktoré sa ukázalo ako nespoľahlivý partner už v roku 2009 a hrozilo, že situácia sa zopakuje aj po vypuknutí konfliktu na Ukrajine. Anexia Krymského polostrova prikladá tejto politike tiež veľkú dôležitosť. Maroš Šefčovič, vtedajší podpredseda Európskej komisie, zodpovedný za Energetickú úniu, uviedol, že ide o „najväčší energetický projekt od Spoločenstva uhlia a ocele“ (Šefčovič, 2015).

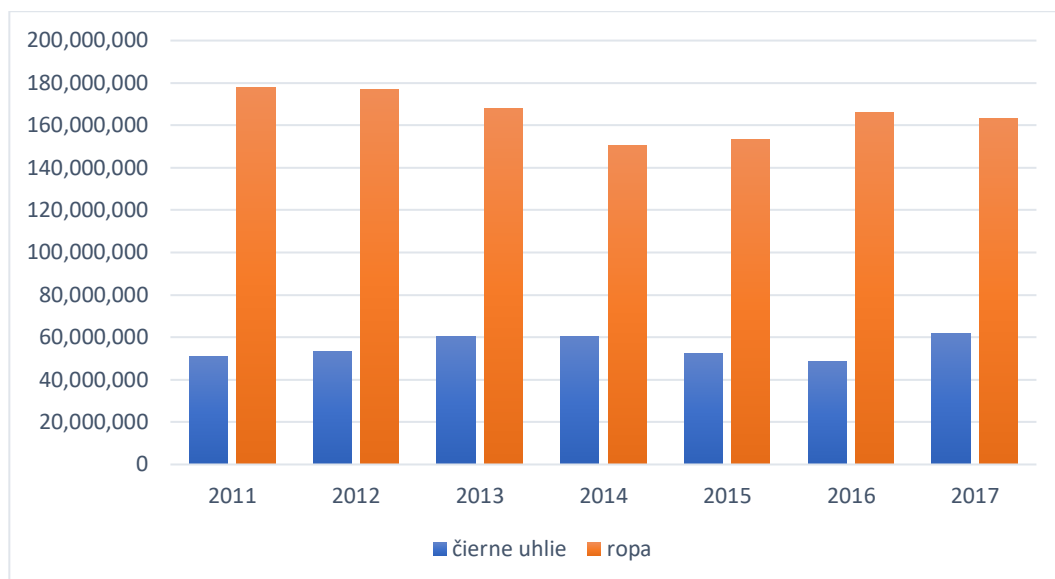
Aktuálna energetická politika Ruskej federácie je stanovená v dokumente Energetická stratégia, ktorý bol schválený v roku 2020 na pätnásť rokov. Kľúčovými prioritami Ruska v oblasti energie sú podľa tohto dokumentu okrem iného „zabezpečenie energetickej bezpečnosti, prednostné uspokojenie domáceho dopytu v energetickom sektore, prechod na ekologickú energiu šetriacu zdroje, energetická účinnosť, maximálne možné využitie zariadení a zvýšenie účinnosti a efektívnosti všetkých úrovní riadenia“ (Mishustin, 2020). Keďže od roku 2014 ropa a plyn tvoria viac ako 60% ruského vývozu a viac ako 30% HDP krajiny, ruská ekonomika je silne závislá na vývoze týchto komodít. Najväčším producentom zemného plynu v Rusku je plynárenská spoločnosť Gazprom, ktorá je

väčšinou vlastnená štátom a ktorá predstavuje monopol na plynovody a má výlučné právo na vývoz zemného plynu. Keďže je najväčším vývozcom zemného plynu na európsky trh, vedúce postavenie zohráva aj na trhu EÚ. Kontroluje aj všetky plynovody mimo Strednej Ázie, čím môže regulovať prístup na európsky trh.

Konflikt na Ukrajine v roku 2014 však vyvolal obavy o bezpečnosť dodávok z Ruska. Na prevenciu a zmiernenie následkov možného prerušenia dodávok boli navrhnuté nové opatrenia pre trhy s ropou a zemným plynom. Pre členské štáty EÚ boli vytvorené mechanizmy, ako napríklad koordinačný mechanizmus, ktorého cieľom bola jednotná a okamžitá reakcia jednotlivých členských štátov, v prípade, že dôjde k narušeniu dodávok ropy alebo zemného plynu (Internet Archive, 2019). Rusko si však aj napriek negatívnym udalostiam udržalo vedúcu pozíciu v exporte čierneho uhlia, ropy a zemného plynu do EÚ.

Na grafe 5 je zobrazený import čierneho uhlia a ropy Európskej únie z Ruska v rokoch 2011 až 2017, kde môžeme vidieť, že v dôsledku krízy bol objem dodávok týchto dvoch komodít z Ruska do EÚ nižší. Túto skutočnosť potvrdzuje aj graf 6, ktorý zobrazuje import zemného plynu Európskej únie z Ruska v rokoch 2011 až 2017. Najvyšší objem dodávok v prípade čierneho uhlia bol zaznamenaný v roku 2013 v hodnote 60,34 milióna ton, pričom čierne uhlie pochádzajúce z Ruska predstavovalo 30% z celkového importu čierneho uhlia EÚ. Objem dovezeného čierneho uhlia z Ruska nasledujúce dva roky klesal, pričom najnižšie hodnoty boli zaznamenané v roku 2016, a to 48,39 milióna ton. Aj keď objem dovozu čierneho uhlia medzi rokom 2013 a 2016 klesol približne o 20%, podiel importovaného čierneho uhlia z Ruska na Európskom trhu sa nezmenil a udržal sa na tridsiatich percentách, čím si Rusko udržalo postavenie najväčšieho dodávateľa čierneho uhlia do EÚ. V roku 2017 došlo k opätovnému nárastu dovozu, pričom takmer 39% čierneho uhlia dovezeného do EÚ pochádzalo z Ruska. Hlavným dodávateľom ropy do EÚ bolo taktiež Rusko. Najväčšie dodávky vo vybranom sedemročnom období boli zaznamenané v roku 2011, kedy podiel ruských dodávok ropy na trhu EÚ predstavoval takmer 35%. Keďže EÚ v reakcii na zapojenie Ruska do konfliktu na Ukrajine v roku 2014 zaviedla sankcie proti ruskému ropnému sektoru, najväčší prepád predstavoval práve tento rok, počas ktorého objem dodávok oproti roku 2011 klesol približne o 15%, čo bolo o 27,5 milióna ton ropy menej. Táto skutočnosť je však spojená aj s kolapsom cien ropy v danom roku, ktorým ruská ekonomika veľmi utrpela, preto je ťažké odčleniť účinky jedného od druhého. Avšak na rozdiel od čierneho uhlia, v prípade ropy, podiel Ruska na trhu EÚ klesol približne o 5%, no ani to nespôsobilo Rusku stratu vedúcej pozície v dovoze ropy do EÚ. Od roku 2015 sa objem ropy z Ruska začal opäť pomaly zvyšovať.

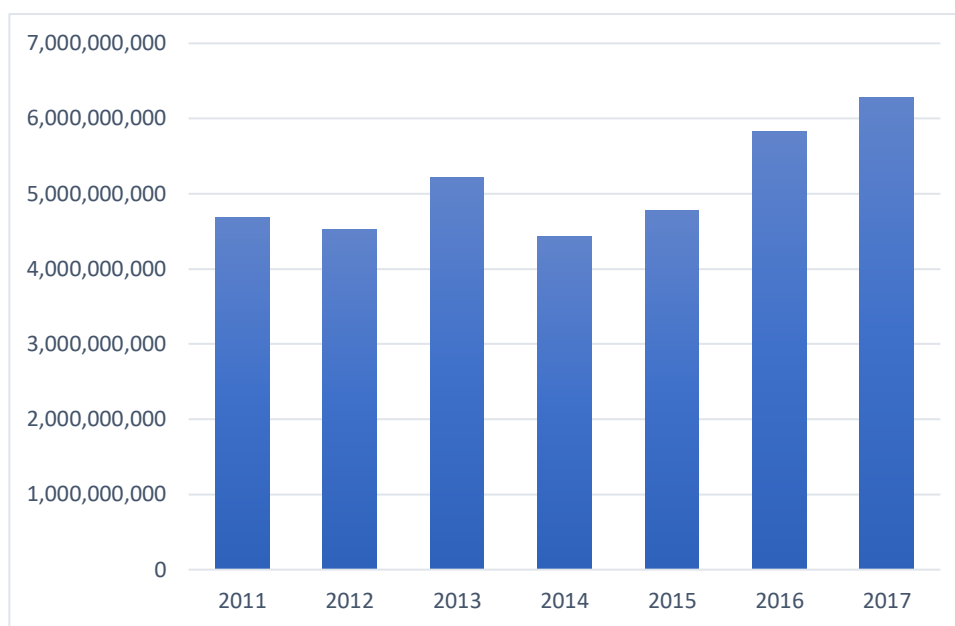
Graf 5 Import čierneho uhlia a ropy EÚ z Ruska 2011-2017 (v tonách)

Zdroj: vlastné spracovanie na základe Eurostat, 2021

V prípade zemného plynu malo Rusko najväčší podiel na trhu EÚ v roku 2013 vo výške 41%, čo predstavovalo 5,2 miliárd TJ zemného plynu. Najväčší rozdiel v dodávkach bol zaznamenaný medzi rokmi 2013 a 2014, pričom dodané množstvo zemného plynu kleslo o 15%. Podiel Ruska na trhu EÚ so zemným plynom klesol o 3,7%, no od roku 2015 začal opäť mierne rásť, pričom objem dovezeného zemného plynu v roku 2017 presiahol 6,2 miliárd TJ. Jednoznačne je teda možné zhodnotiť, že dodávky čierneho uhlia, ropy a zemného plynu z Ruska do EÚ boli v rokoch intenzívnej krízy na Ukrajine ovplyvnené negatívnymi udalosťami. Na druhej strane je potrebné podotknúť, že aj napriek zníženým importným objemom týchto ruských komodít si Rusko udržalo svoju pozíciu vedúceho dodávateľa na trh EÚ.

Graf 6 Import zemného plynu EÚ z Ruska 2011-2017 (v TJ)

Zdroj: vlastné spracovanie na základe Eurostat, 2021

Vzhľadom na to, že Rusko je najväčším dovozcom ropy, plynu a uhlia do EÚ, vzájomná energetická spolupráca je pre obe strany strategicky významná. EÚ je ochotná s Ruskom v energetickom sektore spolupracovať a spoločne sa aj napriek nepriaznivým udalostiam snažia zabezpečiť stabilné trhy s energiou a spoľahlivý export a import. Kvôli anexii Krymského polostrova Ruskom je však energetický dialóg od roku 2014 pozastavený, dokým sa nevyrieši kríza na Ukrajine a nezačnú sa vykonávať minské dohody. Aj napriek pozastaveniu tohto dialógu, Európska únia naďalej pokračuje v rokovaníach s ruskými partnermi v oblasti energetiky, pričom sa zameriava na naliehavé problémy. Taktiež pojednáva s Ruskom a Ukrajinou v rámci trojstranných rozhovorov o plyne, s cieľom zabezpečiť nepretržité dodávky plynu na Ukrajinu a cez ňu (Európska služba pre vonkajšiu činnosť, 2021). Aj napriek miernym poklesom v dovoze troch najdôležitejších komodít z Ruska počas krízy na Ukrajiny, ani jedna zo strán nechcela nepriaznivo ovplyvniť túto oblasť spolupráce, nakoľko v tomto sektore sú EÚ a Rusko vzájomne závislými partnermi.

Záver

Európska únia a Rusko sú navzájom významnými partnermi a spolupracujú v rôznych oblastiach spoločného záujmu, ako je politika, obchod, energetika a mnoho iných. Ich vzťahy a spolupráca závisia od viacerých faktorov a každý krok jednej alebo druhej strany môže tento vzťah pozitívne alebo negatívne ovplyvniť. Nepopierateľne pozitívnymi udalosťami bolo množstvo konferencií, seminárov a dohôd, ktoré formovali vzájomné bilaterálne vzťahy a posilňovali partnerstvo a spoluprácu. Kľúčovým bolo prijatie Dohody o partnerstve a spolupráci v roku 1994. Nepriaznivou udalosťou, ktorá významne ovplyvnila súčasné partnerstvo Európskej únie a Ruska, bolo anektovanie Krymu v roku 2014. Nezákonné pripojenie Krymského polostrova spôsobilo najväčšiu krízu medzi Moskvou a Bruselom od skončenia studenej vojny. Európska únia zaujala voči Rusku striktné stanovisko a odsúdila jeho konanie na Ukrajine. Zo strany EÚ nasledovalo zavedenie diplomatických, individuálnych a ekonomických sankcií voči Rusku. Zavádzanie sankcií zo strany Európskej únie však neostalo bez následkov. Rusko odsúdilo konanie EÚ a reagovalo uvalením odvetných opatrení na dovoz agropotravinárskych produktov z krajín EÚ. Tieto udalosti vyvolali napätie medzi zainteresovanými mocnosťami, čo výrazne naštrbilo vzájomné vzťahy v rôznych oblastiach spolupráce. V tejto súvislosti začali byť vzťahy medzi Ruskom a EÚ obmedzené a zmrazené.

Intenzita politickej, obchodnej a energetickej spolupráce sa po zavedení sankcií znížila. V praktickej časti rozoberáme jednotlivé druhy vzťahov pred rokom 2014 a po tomto roku, kde sme prostredníctvom metódy komparácie zistili vplyv sankcií na vzťah EÚ a Ruska. Charakteristika vzťahov EÚ s Ruskom pred rokom 2014 nám obzvlášť pomohla ako kontrast, pre lepšie pochopenie vzťahov po tomto roku. V oblasti politickej spolupráce sa vzťahy až do konfliktu na Ukrajine vyvíjali priaznivo, čo potvrdzuje aj množstvo dokumentov uzatvorených medzi týmito dvoma stranami. Po anexii Krymu však obe strany začali prehodnocovať svoj postoj voči sebe navzájom. Európska únia, ako jednu z foriem diplomatických sankcií, prerušila diplomatické styky s Ruskom. Politická spolupráca začala stagnovať hlavne kvôli zrušeniu samitu EÚ-Rusko, ktorý zohrával veľmi dôležitú úlohu vo vývoji vzťahov medzi Ruskom a EÚ. Aj napriek snahám zlepšiť vzájomnú politickú spoluprácu a naštartovať aktívny politický dialóg s Ruskom, samit EÚ-Rusko nebol do dnešného dňa obnovený.

Obchodné toky boli ovplyvnené ekonomickými sankciami zavedenými Európskou úniou, ale hlavne ruským embargom na dovoz produktov z EÚ, ako je ovocie, zelenina, mäso a mliečne výrobky. Všetky rokovania, týkajúce sa liberalizácie obchodu boli pozastavené. To vo veľkej miere ovplyvnilo objem obchodu medzi EÚ a Ruskom, ktorý zaznamenal masívny pokles. Európska únia odhadovala straty vo výške 0,3% až 0,4% HDP. Účinky sankcií však neboli v EÚ rozdelené rovnomerne. Najviac postihnutými boli krajiny, ktoré veľkú časť produkcie vyvážali na ruský trh, ako napríklad Poľsko, Holandsko či Francúzsko. V Rusku utrpel najviac obranný a bankový sektor. Došlo k prudkému poklesu kurzu rubľa, čo však bolo spôsobené aj poklesmi cien ropy na svetových trhoch. Na druhej strane, sa v Rusku vďaka zavedeniu potravinových sankcií začala podporovať domáca výroba a Rusko začalo byť viac sebestačné vo výrobe mäsa. Ruskí spotrebitelia však majú na pulloch k dispozícii menší výber produktov. Aj keď dovoz a vývoz začal od roku 2017 opäť rásť, je možné skonštatovať, že ani Európska únia, ani Rusko, z tejto situácie neprofitujú.

Asi najvýznamnejšou, a pre obe strany obzvlášť strategickou oblasťou spolupráce, je sektor energetiky. Pre EÚ predstavuje Rusko v tejto oblasti veľmi významného partnera, pretože je vysoko závislá na dovoze energetických surovín z Ruska, a to hlavne ropy a zemného plynu. Na druhej strane, ruská ekonomika je silne závislá na vývoze týchto komodít a Európska únia predstavuje jeden z najväčších trhov, kam môže exportovať svoju energiu. Dôležitou súčasťou v tejto oblasti spolupráce bol energetický dialóg, ktorý je však od roku 2014, kvôli anexii Krymu, pozastavený. Kríza na Ukrajine mala takisto vplyv na objem importu troch najvýznamnejších ruských komodít. Dovoz čierneho uhlia, ropy a zemného plynu Európskej únie z Ruska bol výrazne nižší. Rusko si však aj napriek zníženým importným objemom udržalo svoju pozíciu najväčšieho dodávateľa týchto komodít na trhu EÚ. Obe strany sa aj napriek napätým vzťahom usilovali túto oblasť čo najmenej negatívne ovplyvniť, nakoľko vzájomná energetická spolupráca je pre nich strategicky významná.

Celkovo sa vzťahy medzi Európskou úniou a Ruskom po roku 2014 zhoršili, čo je možné pripísať udalostiam, ktoré sú spojené s anexiou Krymu a zavedením sankcií. Veľmi dôležitým pre rozvoj vzájomných vzťahov je dialóg, lenže ten je od roku 2014 vo väčšine oblastí veľmi obmedzený, kvôli zavedeným sankciám. Tie sa však nepreukázali ako účinný a efektívny nástroj, pretože spolupráca medzi Ruskom a EÚ ostala na „mŕtvom bode“.

Zoznam použitej literatúry

DULEBA, Alexander - GÁLIS, Tomáš. 2016. *Rusko, Ukrajina a my*. Bratislava: Premedia. 168 s. ISBN 978-80-8159-313-0.

EDERER, Markus. 2019. European Union Delegation to the Russian Federation. In: *European External Action Service*. [online] 6.6.2019 [cit. 2021-05-03]. Dostupné na internete: <https://eeas.europa.eu/delegations/russia/719/about-european-union-delegation-russian-federation_en>

EUR-LEX. 2015. Zahraničná a bezpečnostná politika na úrovni EÚ. In: *Eur-lex*. [online] 8.12.2015 [cit. 2021-11-03]. Dostupné na internete: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=legissum%3Aai0025>>

EUR-LEX. 2016. Dohoda o partnerstve a spolupráci. In: *Eur-lex*. [online] 10.10.2016 [cit. 2021-13-01]. Dostupné na internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:28010102_2&from=EN>

EURACTIV. 2004. Russia and EU enlargement. In: *Euractiv*. [online] 12.3.2004 [cit. 2021-18-01]. Dostupné na internete: <<https://www.euractiv.com/section/enlargement/opinion/russia-and-eu-enlargement/#ea-comments>>

EURÓPSKA KOMISIA. 2004. EU/Russia: The four “common spaces”. In: *European Commission*. [online] 23.11.2004 [cit. 2021-18-01]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_04_268>

EURÓPSKA KOMISIA. 2009. Assessment report of directive 2004/67/EC on security of gas supply. In: *Eur-lex*. [online] 16.7.2009 [cit. 2021-26-03]. Dostupné na internete: <<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SEC:2009:0978:FIN:EN:PDF>>

EURÓPSKA KOMISIA. 2015. Balík pre energetickú úniu. In: *Eur-lex*. [online] 25.2.2015 [cit. 2021-26-03]. Dostupné na internete: <<https://eur->

lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:1bd46c90-bdd4-11e4-bbe1-01aa75ed71a1.0013.01/DOC_1&format=PDF>

EURÓPSKA KOMISIA. 2020. European Union, Trade in goods with Russia. In: *European Commission*. [online] 8.5.2020 [cit. 2021-18-03]. Dostupné na internete: <https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_russia_en.pdf>

EURÓPSKA ĽUDOVÁ STRANA. 2017. Stanovisko k Rusku. In: *EPP Group*. [online] 27.9.2017 [cit. 2021-12-03]. Dostupné na internete: <<https://www.eppgroup.eu/sk/redakcia/publikacie/stanovisko-k-rusku>>

EURÓPSKA RADA. 1999. Common strategy of the European Union on Russia. In: *Publications Office of the European Union*. [online] 4.6.1999. [cit. 2021-05-03]. Dostupné na internete: <<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/38943c06-7e5d-4ca3-acc3-c5154bd9c04e>>

EURÓPSKA RADA. 2014. Extraordinary meeting of EU Heads of State or Government on Ukraine. In: *European Council*. [online] 6.3.2014 [cit. 2021-18-01]. Dostupné na internete: <<https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2014/03/06/>>

EURÓPSKA RADA. 2020. EU restrictive measures in response to the crisis in Ukraine. In: *European Council*. [online] 5.10.2020 [cit. 2021-19-01]. Dostupné na internete: <<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/ukraine-crisis/>>

EURÓPSKA SLUŽBA PRE VONKAJŠIU ČINNOSŤ. 2021. The European Union and the Russian Federation. In: *European External Action Service*. [online] 3.3.2021 [cit. 2021-26-03]. Dostupné na internete: <https://eeas.europa.eu/delegations/russia/35939/european-union-and-russian-federation_en>

EURÓPSKY PARLAMENT. 2018. Sanctions over Ukraine: Impact on Russia. In: *European Parliament*. [online] 1.2018 [cit. 2021-19-01]. Dostupné na internete: <<https://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-Briefing-579084-Sanctions-over-Ukraine-impact-Russia-FINAL.pdf>>

EURÓPSKY PARLAMENT. 2019. Uznesenie Európskeho parlamentu z 12. marca 2019 o stave politických vzťahov medzi EÚ a Ruskom. In: *Európsky parlament*. [online] 12.3.2019 [cit. 2021-08-04]. Dostupné na internete: <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0157_SK.html >

GARCÉS DE LOS FAYOS, Fernando. 2020. Russia. In: *European Parliament*. [online] 12.2020 [cit. 2021-18-01]. Dostupné na internete: <<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/177/russia>>

HÖKMARK, Gunnar. 2015. Gunnar Hökmark: En rädd regim gör så här. In: *Aftonbladet*. [online] 19.5.2015 [cit. 2021-19-01]. Dostupné na internete: <<http://www.aftonbladet.se/nyheter/article20879938.ab>>

CHIRAC, Jacques a kol. 2000. EU-Russia Energy Dialogue. In: *European Commission*. [online] 30.10.2000 [cit. 2021-25-03]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2011_eu-russia_energy_relations.pdf>

INTERNET ARCHIVE. 2019. Energy production and imports. In: *Internet Archive*. [online] 7.2019 [cit. 2021-26-03]. Dostupné na internete: <https://web.archive.org/web/20191019113648/https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Energy_production_and_imports#The_EU_and_its_Member_States_are_all_net_importers_of_energy>

JURČÁKOVÁ, Eva. 2017. Vzťahy medzi Európskou úniou a Ruskom vo svetle sankčnej politiky. In: *Ekonomická fakulta UMB*. [online] 2017 [cit. 2021-18-01]. Dostupné na internete: <https://www.ef.umb.sk/konferencie/kfu_2017/prispevky%20a%20prezentacie/prispevky/Jur%20C4%8D%20C3%A1kov%20C3%A1.pdf>

KOCHAJDOVÁ, Monika. 2019. Almanach: Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky. In: *Fakulta medzinárodných vzťahov, EUBA*. [online] 1.2019 [cit. 2021-19-01]. Dostupné na internete: <https://fmv.euba.sk/www_write/files/dokumenty/veda-vyskum/almanach/Almanach_1_2019.pdf>

KOVALEV, Jurij. 2018. Мясные рынки дошли до точки. Обеспеченность свининой составляет почти 100%, а по птице ожидается откат. In: *Агроинвестор*. [online] 7.12.2018 [cit. 2021-19-03]. Dostupné na internete: <<https://www.agroinvestor.ru/analytics/article/30893-myasnye-rynki-doshli-do-tochki/>>

LYNCH, Dov. 2003. Russia faces Europe. In: *Peace Palace Library*. [online] 5.2003 [cit. 2021-11-03]. Dostupné na internete: <<https://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/chai60e.pdf>>

LYNCH, Dov. 2004. Russia's Strategic Partnership with Europe. In: *Institute for Security Studies*. [online] 2004 [cit. 2021-18-01]. Dostupné na internete: <<https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/analy077.pdf>>

LYNCH, Suzanne. 2014. EU votes to suspend visa and economic talks. In: *The Irish Times*. [online] 7.3.2014 [cit. 2021-18-01]. Dostupné na internete: <<https://www.irishtimes.com/news/world/eu-votes-to-suspend-visa-and-economic-talks-1.1715719>>

MAROCCHI, Tania. 2017. EU-Russia Relations: Towards an Increasingly Geopolitical Paradigm. In: *Heinrich Böll Stiftung*. [online] 3.7.2017 [cit. 2021-18-01]. Dostupné na internete: <<https://eu.boell.org/en/2017/07/03/eu-russia-relations-towards-increasingly-geopolitical-paradigm#10>>

MAXINE, David. 2014. EU–Russia Relations: Effects of the 2014 Ukraine Crisis. In: *Center for Security Studies*. [online] 12.2014 [cit. 2021-18-01]. Dostupné na internete: <<http://www.css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-security-studies/pdfs/RAD-158-5-8.pdf>>

MEDVEDEV, Dmitrij. 2014. О мерах по реализации Указа Президента Российской Федерации от 6 августа 2014 г. № 560 "О применении отдельных специальных экономических мер в целях обеспечения безопасности Российской Федерации". In: *Правительство России официальный сайт*. [online] 7.8.2014 [cit. 2021-19-01]. Dostupné na internete:

<<https://web.archive.org/web/20140910144637/http://government.ru/media/files/41d4f8e16a0f70d2537c.pdf>>

MEDVEDEV, Dmitrij. 2014. Western food imports off the menu as Russia hits back over Ukraine sanctions. In: *The Guardian*. [online] 7.8.2014 [cit. 2021-19-01]. Dostupné na internete: <<https://www.theguardian.com/world/2014/aug/07/russia-bans-western-food-imports-retaliation-ukraine-sanctions>>

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VECÍ A EURÓPSKYCH ZÁLEŽITOSTÍ SR. 2018. Medzinárodné sankcie. In: *Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR*. [online] 14.3.2018 [cit. 2021-19-01]. Dostupné na internete: <<https://www.mzv.sk/zahranicna-politika/medzinarodne-sankcie>>

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VECÍ RUSKEJ FEDERÁCIE. 2000. Концепция внешней политики Российской Федерации. In: *Независимая газета*. [online] 11.7.2000 [cit. 2021-10-03]. Dostupné na internete: <https://www.ng.ru/world/2000-07-11/1_concept.html>

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VECÍ RUSKEJ FEDERÁCIE. 2013. Концепция внешней политики Российской Федерации. In: *The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation*. [online] 12.2.2013 [cit. 2021-05-03]. Dostupné na internete: <https://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/122186?p_p_id=101_INSTANCE_CptICkB6BZ29&_101_INSTANCE_CptICkB6BZ29_languageId=ru_RU>

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VECÍ RUSKEJ FEDERÁCIE. 2016. Концепция внешней политики Российской Федерации. In: *The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation*. [online] 30.11.2016 [cit. 2021-12-03]. Dostupné na internete: <https://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/2542248?p_p_id=101_INSTANCE_CptICkB6BZ29&_101_INSTANCE_CptICkB6BZ29_languageId=ru_RU>

MISHUSTIN, Mikhail. 2020. Энергетическая стратегия Российской Федерации на период до 2035 года. In: *Министерство энергетики Российской Федерации*. [online] 9.6.2020 [cit. 2021-26-03]. Dostupné na internete: <<https://minenergo.gov.ru/node/1026>>

NÁRODNÁ BANKA SLOVENSKA. 2021. Grafy kurzov. In: *Národná banka Slovenska*. [online] 2021 [cit. 2021-19-03]. Dostupné na internete: <https://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/kurzovy-listok/grafy-kurzov/_RUB>

OETTINGER, Günther - SHMATKO, Sergey. 2010. EU-Russia Energy Dialogue. In: *European Commission*. [online] 11.2010 [2021-25-03]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2011_eu-russia_energy_relations.pdf>

ONDREJČÍK, Michal. 2014. Dopady ruských sankcií na jednotlivých účastníkov trhu. In: *Despite Borders*. [online] 18.3.2014 [cit. 2021-20-03]. Dostupné na internete: <<https://despiteborders.com/dopady-ruskych-sankcii-na-jednotlivych-ucastnikov-trhu/#17>>

PUTIN, Vladimir. 2014. Указ Президента РФ от 6 августа 2014 г. N 560 "О применении отдельных специальных экономических мер в целях обеспечения безопасности Российской Федерации". In: *Legal acts*. [online] 6.8.2014 [cit. 2021-19-01]. Dostupné na internete: <<https://legalacts.ru/doc/ukaz-prezidenta-rf-ot-06082014-n-560/>>

RAHMAN, Mohammad Rubaiyat. 2014. Crimea, the Referendum (!) and International Law: Highway to the Danger Zone. In: *Social Science Research Network*. [online] 18.3.2014 [cit. 2021-18-01]. Dostupné na internete: <<https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=1260240681120060880711260651250980980390530200460740580070681120880841130060900051080371241180220100071210021131140980710960660120580740100000921150811210221091221100560190330811081100710980731220020050291061091>>

RIFKIND, Malcolm. 2015. Russian entry ban on politicians shows EU sanction are working, says Rifkind. In: *The Guardian*. [online] 31.5.2015 [cit. 2021-19-01]. Dostupné na internete: <<https://www.theguardian.com/world/2015/may/31/eu-hits-out-russian-ban-politicians-nick-clegg>>

RUSSEL, Martin. 2016. Sanctions over Ukraine: Impact on Russia. In: *European Parliament*. [online] 3.2016 [cit. 2021-18-01]. Dostupné na internete: <<https://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-Briefing-579084-Sanctions-over-Ukraine-impact-Russia-FINAL.pdf>>

SOLANA, Javier. 1999. The EU-Russia Strategic Partnership. In: *Europa*. [online] 13.10.1999 [cit. 2021-11-03]. Dostupné na internete: <<http://www.ue.eu.int/solana>>

STÁLA MISIA RUSKEJ FEDERÁCIE PRI EURÓPSKEJ ÚNII. 2016. Russian Foreign Policy. In: *Permanent Mission of the Russian Federation to the European Union*. [online] 2016 [cit. 2021-12-03]. Dostupné na internete: <<https://russiaeu.ru/en/russian-foreign-policy>>

STÁLA MISIA RUSKEJ FEDERÁCIE PRI EURÓPSKEJ ÚNII. 2016. The Mission. In: *Permanent Mission of the Russian Federation to the European Union*. [online] 2016 [cit. 2021-05-03]. Dostupné na internete: <<https://russiaeu.ru/en/mission>>

SZCZEPAŃSKI, Marcin. 2015. Economic impact on the EU of sanctions over Ukraine conflict. In: *European Parliament*. [online] 10.2015 [cit. 2021-19-03]. Dostupné na internete: <[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/569020/EPRS_BRI\(2015\)569020_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/569020/EPRS_BRI(2015)569020_EN.pdf)>

ŠEFČOVIČ, Maroš. 2015. Will EU states play ball on Energy Union?. In: *Euractiv*. [online] 25.2.2015 [cit. 2021-26-03]. Dostupné na internete: <<https://www.euractiv.com/section/energy/news/will-eu-states-play-ball-on-energy-union/>>

ŠKAPIAK, O.N. 2011. Концепции внешней политики Российской Федерации 1993, 2000 и 2008 годов: сравнительный анализ. In: *Articlekz*. [online] 2011 [cit. 2021-10-03]. Dostupné na internete: <<https://articlekz.com/article/7879>>

TAGLIAVINIOVÁ, Heidi - KUČMA, Leonid - ZURABOV, Mikhail. 2014. Протокол по итогам консультаций Трехсторонней контактной группы. In: *Organization for Security and Co-operation in Europe*. [online] 1.9.2014. [cit. 2021-12-03]. Dostupné na internete: <<https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/123258.pdf>>

TAGLIAVINIOVÁ, Heidi - KUČMA, Leonid - ZURABOV, Mikhail. 2015. Комплекс мер по выполнению Минских соглашений. In: *Organization for Security and Co-operation in Europe*. [online] 12.2.2015 [cit. 2021-12-03]. Dostupné na internete: <<https://www.osce.org/files/f/documents/5/b/140221.pdf>>

Ústava Ruskej federácie. In: *Законодательные акты Российской Федерации*. [online] 12.12.1993 [cit. 2021-10-03]. Dostupné na internete: <<http://www.gov.ru/main/konst/konst14.html>>